

A Nevelési Tudásdepó projekt helye a közoktatás-fejlesztési stratégiában, különös tekintettel az innovációs potenciál fejlesztésének lehetőségei a nem formális és informális képzés területén

TÁMOP 3.2.4

„A CIGÁNYSÁG A FÖLD BORSA”

/André Barthelemy/

Hátrányos helyzetű, roma tanulók befogadó csoportban végzett nép- és helyismereti, önismereti projektmunkája a helyi/települési/lakóterületi cigány kisebbség életmódjáról, szokásairól, kultúrájáról

7-9. évfolyam, 13-15 évesek számára

TARTALOMJEGYZÉK

I. A programfüzet alapadatai -----	3
II. HASZNOS TUDNIVALÓK -----	6
III. A program tartalma -----	11
IV. A program tananyaga -----	12
IV.1. Modul: Terepszemle (előkészítő szakasz - 5 óra) -----	13
IV.1.1. Tanulási feladat -----	15
IV.1.1.1. A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása-----	15
IV.1.1.2. Értékelés, önértékelés -----	24
IV. 2 Modul: Gyűjtögetés (anyaggyűjtő szakasz - 12 óra) -----	25
IV.2.1 Tanulási feladat -----	27
IV.2.1.1. A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása-----	27
IV.2.2.2. Értékelés, önértékelés -----	31
IV.3. Modul: Betakarítás (válogató, rendszerező, kiegészítő szakasz - 4 óra) -----	31
IV.3.1. Tanulási feladat -----	33
IV.3.1.1. A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása-----	33
IV.4.1. Tanulási feladat -----	36
IV.4.1.1. A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása-----	36
IV.4.2. Értékelés, önértékelés -----	37
IV.5. Modul: Pódium (bemutató, értékelő szakasz: prezentáció - 2 óra) -----	38
IV.5.1. Tanulási feladat -----	40
IV.5.1.1. A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása-----	40
V. ÖSSZEGZŐ ÉRTÉKELÉS -----	42
I. függelék: Felhasznált nyomtatott és digitális anyagok, adatbázisok, linkek -----	45

II. függelék

Jó példák, jó gyakorlatok

I. A PROGRAMFÜZET ALAPADATAI

A program megnevezése:

„A cigányok a föld borsza” /André Barthelemy/

Hátrányos helyzetű, roma tanulók befogadó csoportban végzett nép- és helyismereti, önismereti projektmunkája a helyi/települési/lakóterületi cigány kisebbség életmódjáról, szokásairól, kultúrájáról

A fejlesztő team tagjai:

Hámoriné Váczy Zsuzsa és Balogh Mihály

A program célja:

A/ a programban résztvevő 13-15 éves, 7-9. évfolyamos, részben hátrányos helyzetű, eltérő képességű tanulók heterogén csoportja - legyen képes kooperatív csoportmunkával

- a településen (településrészen, kerületben, tehát valamely behatárolható környezetben) élő cigányság múltjáról, jelen helyzetéről és jövőbeli esélyeiről komplex (nem tantárgyhoz kötött) adatok, információk ismeretek több forrásból történő gyűjtésére, összegzésére, elemzésére
- a szerzett ismeretek rendszerezésére,
- a rendszerezett ismeretek segítségével a témáról releváns összefüggések, s az ezekből kibontható tudásanyag feltárására megfogalmazására, azok rendszerbe szervezésére,
- önálló vélemény kialakítására, a vélemény árnyalt, pontos megfogalmazására, szóbeli, írásbeli illetve elektronikus megjelenítésére, előadására, bemutatására.

B/ továbbá legyenek képesek az A/ pontban foglaltak szerint elvégzett kooperatív projektmunka „végtermékeként” a benne érintettek és érdekelték, illetve a döntési helyzetben lévők számára javaslatok megfogalmazására a cigányság helyzetének javítása érdekében, valamint

C/ legyenek képesek az A/ pontban megfogalmazott, elsajátított képességek, készségek révén az adott településén élő más kisebbségi (nép)csoport(ok) több forrású megismerésére, a szerzett ismeretek adekvát endszerezésére, prezentálására

D/ távlatosabb célként a program teljesítése segítse elő a benne részt vevő tanulók strukturáltabb gondolkodásának formálását, fejlessze adaptív képességüket, kreativitásukat, kommunikációs és szociális kompetenciájukat, erősítse törekvésüket az élethosszig tartó tanulásra, önfejlesztésre, valamint a konstruktív, közösségorientált, etikus, értékelvű életvitelre.

A program során elsajátítandó kompetenciák (ismeretek, fejlesztett képességek, attitűdök):

A tanuló a program befejezése után - életkorának megfelelő mértékben és módon:

- megnevezés szintjén legyenek ismeretei elsősorban a lakóhelyén élő cigányság (kisebbség) történetének legfontosabb tényeiről, adatairól, kultúrájáról, hagyományairól
- megnevezés szintjén legyen tájékozott a cigányság hazai helyzetéről, kultúrájáról, hagyományairól
- felismerés szintjén legyen tájékozott a **forrásai egy részét magába foglaló könyvtárban**, a könyvtár hagyományos és nem hagyományos információs apparátusainak, eszközeinek elérésében, használatában
- önálló alkalmazás szintjén legyen képes a választott tartalom feltárásához szükséges információs eszközök használatára, a hagyományos és nem hagyományos (audiovizuális, elektronikus) információs források felkutatására, kezelésére, a szerzett információk értékelő válogatására és rendszerezésére, beépítésére a meglévő ismereteikbe
- legyen képes az elért szövegek értő olvasására, az adatok, információk dekódolására, a dekódolt (feltárt) információk kritikus, értékelő válogatására, elemzésére, az értelmezett szövegekre alapozó, önálló vélemény kialakítására, véleménye szükség szerinti vitaképes ütköztetésére
- legyen képes a téma bármely, általa választott részterületére vonatkozó önálló és csoportos kutató- és alkotómunkára, kooperatív feladatteljesítésre, önellenőrzésre és értékelésre, a program tartalmának leginkább megfelelő prezentáció(k) kiválasztására, illetve annak csoportmunkában történő elkészítésére, bemutatására.
- önálló alkalmazás szintjén legyen képes a program teljesítése során gyakorolt speciális tömegkommunikációs szerepek és helyzetek (beszélgetés, interjú, riport stb. készítés) teljesítésére, megoldására, illetve az ezek során alkalmazandó etikus magatartásra, adekvát viselkedéskultúrára

A programban alkalmazott értékelési módszerek:

<p>Értékelés formája</p>	<p>formatív/fejlesztő szóbeli - írásbeli értékelés ~;</p> <p>egyéni ~ csoportokon belüli közös ~ tanulóközösségen belüli közös;</p> <p>belső (önértékelés) ~ külső (projektvezető /könyvtárostanárr/, segítő tanárok, kisebbségi és települési önkormányzati vezetők)</p>
<p>Értékelés rendszeressége</p>	<p>Folyamatos, modulokon belüli – részfeladatokra vonatkozó (szóbeli ~ belső ~ egyéni)</p> <p>Szakaszos, modulzáró – modulok egészére vonatkozó (szóbeli ~ csoportokon belüli közös; külső – vezető- és segítő tanárok)</p> <p>Programzáró, a program egészére vonatkozó, a prezentációs záró foglalkozás végén (szóbeli; belső, közös – csoportvezetők; külső - programvezető /könyvtárostanárr/, kisebbségi és települési önkormányzati vezetők)</p> <p>Utólagos – a program egészére vonatkozó írásbeli, szakmai összesítő értékelés, amelyet a programvezető /könyvtárostanárr/ készít el – elsősorban a különböző előzetes értékelések összegzése révén</p>
<p>Értékelés tartalma</p>	<p>Az ismeretszerzés hatékonysága, a hagyományos és nem hagyományos információs források kezelése, az információhordozók és információs eszközök gyakorlati használati készsége</p> <p>A szerzett ismeretek rendszerezése, egyes prezentációs rész elemekbe rendezése, a tanulók a kommunikációs teljesítménye</p> <p>A program „végtermékeként” elkészült és bemutatott prezentáció megfelelése a programban kitűzött, teljesítendő céloknak</p>

II. HASZNOS TUDNIVALÓK

A program megvalósításának előrehaladási rendszere:

- A program lényegét illetően nem valamely tantervből származtatott tantárgy egy bizonyos részét dolgozza fel, hanem egy közösségre tervezett, közösségépítő, „életszerű” munkaprogram, melynek teljesítése során a tanulók mintegy „mellesleg” sajátítanak el kereszttantervi, tantárgyközi típusú ismereteket. Ezért az előrehaladási rendszere is a szokványostól eltérő, sajátos jegyeket hordoz.
- A program teljes munkafolyamatát és megszerzendő tudásanyagát modulokra bontottuk. A modulokra való felbontás alapját a munkafolyamatok jellege, valamint a modul során elsajátításra kerülő kompetenciák, ismeretek, motivációs elemek adják. Az egyes modulokon belüli tanulási feladatok a részfolyamatok célkitűzései szerint kerültek felosztásra.
- Minden részfolyamathoz és tanulási feladathoz önellenőrzés, önértékelés, értékelés tartozik, melynek segítségével a tanuló, illetve a foglalkozás vezetője ellenőrizheti, milyen mértékben sikerült teljesíteni a részfolyamatok célkitűzéseit, elsajátítani a tanulási feladatban meghatározottakat. A modulok végén, azok célkitűzésére és tudásanyagára épülő komplex feladatot állít össze - előre megadott vázlat alapján – a projektet irányító (könyvtáros) tanár, melynek segítségével ellenőrizni tudja a tanulók előrehaladását a modul célkitűzésére vonatkozóan.
- A program összegző értékeléssel zárul, melynek segítségével a foglalkozás vezetője komplex módon ellenőrizni tudja, hogy mennyire felelt meg a programban végzett tevékenység a célkitűzéseknek.

A tanulást segítő környezet:

- A program megvalósításának elsődleges, külső helyszíne az a lakóközösség, amely a közvetlen adat- és információgyűjtés célközönsége, amelyhez egyébként várhatóan maguk a programot megvalósító tanulók is tartoznak.
- a program megvalósításának legalkalmasabb belső, feldolgozó, összegző, értékelő helyszíne a(z iskolai) könyvtár, és/vagy bármely közösségi tér, amelyben a munkához szükséges hagyományos és elektronikus források, eszközök és berendezések rendelkezésre állnak. Az ide kötődő gyűjtőmunkán túl – megfelelő méretű belső tér esetén – ebben a térben lehet kialakítani a program bázisát, a csoportok számítógépes munkaasztalait, végül a prezentációs teret, amely egyben a programzáró fórum helyszíne is lesz.
- Ha a könyvtár kis alapterülete, vagy az informatikai bázis hiánya miatt alkalmatlan a komplex műhelymunka (belső adatgyűjtés, kutatás, adatrendezés, feldolgozás, prezentáció, fórum) megvalósítására, a projektmunka „főhadiszállásának” berendezésére, akkor a számítógépes hozzáférés helyszíne lehet az informatikai szaktanterem, teleház stb., a központi bázis valamely tanterem, klubszoba stb., a prezentáció és a fórum színtere pedig a település valamely, erre alkalmas közösségi tere.

A tanulást segítő eszközök

- Ajánlott digitális oktatástechnikai eszközök:
  - optimális esetben tanulónként egy db, de legalább csoportonként egy db notebook (ennek híján bármilyen számítógép)
  - munkacsoportonként:
    - o egy db diktafon
    - o egy db digitális fényképezőgép
    - o egy db pendrive
  - csoportonként/összesen legalább egy:
    - o digitális kamera
    - o legalább egy fénymásoló
    - o egy szkener
  - egy db projektor + vetítívászon

(**Módszertani megjegyzés:** jelen program kipróbálásakor nem használtuk, de hatékonyan alkalmazható egy db interaktív tábla is!)

- Egyéb eszközök:

Jegyzetpapír, rajzpapír, író- és rajzoló eszközök, körző, vonalzó, olló, ragasztó, tűzőgép stb. (plakát, faliújság, poszter készítéséhez).

A bejárando lakóterület jellegétől, kiterjedésétől függően célszerű kerékpár használatot biztosítani a tanulóknak, ha ezt maguk nem tudják esetleg megoldani.
- Hagyományos, általános és tematikus könyvtári források:

Katalógusok, bibliográfiák

Kézikönyvek (Magyar értelmező kéziszótár; Idegen szavak és kifejezések szótára; Helyesírási tanácsadó szótár, Magyar néprajzi lexikon stb.)

Helyismereti dokumentumok, helyi sajtótermékek, egyéb települési dokumentumok (statisztikák, adattárak, fejlesztési stratégiák stb.)

Cigány népismereti dokumentumok
- Interneten elérhető adatbázisok, hasznos linkek:

Google szöveg- és képkeresők, Wikipédia, YouTube stb.

Cigány (roma) kisebbségi adatbázisok

Hagyományos helyi médiumok (sajtó, rádió, televízió) elektronikusan elérhető archívumai

Helyi többségi és kisebbségi honlapok, linkek

A program során alkalmazott módszerek:

„A pedagógiai projekt 'valóságos' (tárgyi vagy szellemi) produktum létrehozásának valóságos vagy szimulált (modellált) folyamata...”

(Hortobágyi Katalin, 2002)

A program domináns, kitüntetett módszere a konstruktív tanulási szemléleten alapuló projektmunka, melynek során a tanuló számára a megismerési folyamatának legfőbb forrása az önálló és csoportos tapasztalás. A feladat teljesítése közben a passzív befogadó és feldolgozó magatartást föl váltja a saját meglévő képességek, viselkedésformák kipróbálása, illetve újak kialakítása, elsősorban tapasztalatcsere során. A projektmunka közben, az elméleti és gyakorlati tevékenységek megvalósítása során szerzett tapasztalatok, élmények egyaránt intenzíven erősítik a nem formális, indirekt tanulási formák és módszerek hatékonyságát.

A tanuló aktív és kooperatív megismerő tevékenysége közben komplexen és globálisan, a saját „világégsze” felől közelíti, vizsgálja és értelmezi a megismerendő „világszeletet”, és feladatait mindig a saját kompetenciáinak és képességeiknek adekvát szinten és módon oldja meg.

A program tartalma és módszertana elősegíti olyan új kompetenciák kialakulását, illetve meglévők fejlesztését, erősítését, mint a kooperativitás, együttműködés, a szolidaritás és felelősségvállalás, az önértékelés, az empátia, a tolerancia és az előítéletek lebontása, a kommunikáció, az informatikai készségek, az interkulturalitás és a közösségi tudatosság.

A tanári munkában illetve a közös tevékenységben az irányítás helyébe alapvetően az együttműködést elősegítő, a munkafolyamatokat koordináló és a tanácsadói, mentoráló szerepkörök kerülnek, amelyben a tanulók nemcsak egymásnak, hanem a tanárnak is együttműködő partnerei. Ebből a szempontból különösen fontos a nyitó modul (témaválasztás, célkitűzés) és a záró modul (prezentáció) módszertana. (Részletesen lásd ott!)

A program megvalósításának – választott témája és kitűzött célrendszere felől szemlélve – legalább négy nyilvánvaló, jól körülhatárolható kritériuma, ha úgy tetszik, korlátja van:

- A program egyrészt zömmel terepen mozgó, (kis)csoportos feladatteljesítő, nem tantárgyi, közösségfejlesztő jellegű projekt, ezért a módszertana a sablontól markánsan eltérő jegyeket tartalmaz
- a program másrészt magyar anyanyelvű, romungro (magyar cigány) etnikai környezetre készült. A teljesítését ugyan eleve nem zárja ki a speciális nyelvi környezet, de cigány anyanyelvű etnikai környezetben alkalmazásához elkerülhetetlenek bizonyos adaptációs módosítások, amelyeket helyben kell elvégezni.
- A program harmadrészt markánsan helyismereti jellegű, tehát azt feltételezi, hogy a benne részt vevő tanulók helybeliek legyenek, ismerjék a helyi viszonyokat, s így

valamilyen szinten a helyi cigány kisebbséget is. Természetesen nem kizárt, hogy például erre a célra szervezett nyári táborban úgy valósítsák meg a programot, hogy a táborból elérhető település (valamint cigány kisebbsége) ismeretlen környezetet jelent a tanulók számára. Ekkor azonban szintén el kell végezni az aktuális helyzet felülírta, adaptációs módosításokat a programon.

- A programnak negyedrészt van egy mennyiségi/időbeli korlátja is. A programvezetőnek alapvetően szem előtt kell tartania a 30 órás időkorlátot, és úgy kell szerveznie/szerveztetnie a cél- és feladatrendszert, hogy az teljesíthető legyen a rendelkezésre álló időkereten belül. A helyi adottságok, szükségletek függvényében az időkeret bővíthető, szűkíthető, a tartalom és a feladatok is megváltoztathatók. Ha tehát túl nagy létszámú, túl szétszórtan élő, túl gazdagnak ítélt forrásanyaggal rendelkezik a célközönség, vagy a tanulók kondicionáltsága csak lassúbb haladást, egyszerűbb, kevesebb célt, feladatsort enged kiválasztani, kitűzni, akkor a programvezető szorítsa szűkebb határok közé a célokat. (Pl. csak fiatalok, csak a kultúra és/vagy oktatás, csak az alapfokú oktatás stb. legyen a projekt tárgya). Az esetleges szűkítések, behatárolások nyomán a projektvezető a fölkért segítőkkal közösen, a konkrét helyzet kívánta mértékben egyszerűsítse az alábbiakban fölkinált, vázolt projektet.

Piktogramok a tananyagban való előrehaladás segítésére:

Olvassa el figyelmesen, keresse az interneten vagy adatbázisban

Fontos rész

Megértést könnyítő példa

Értékelő kérdések, feladatok

Önállóan vagy csoportosan feldolgozandó feladat

III. A PROGRAM TARTALMA

Modul sorszáma	Témakör, cím	Időtartam (óra)
1.	Terepszemle (Előkészítő szakasz):	5
2.	Gyűjtögetés (Anyaggyűjtő szakasz)	11
3.	Betakarítás (Válogató, rendszerező, kiegészítő szakasz)	4
4.	Alkotóház (Kidolgozó szakasz)	8
5.	Pódium (Bemutató, értékelő szakasz: prezentáció)	2
Összesen		30

IV. A PROGRAM TANANYAGA

Amint már szó volt róla, a program tartalmára csak tág értelemben vonatkoztatható a hagyományosan értelmezett „tananyag” kifejezés, nem valamely tantárgy valamely tanegységének a hagyományostól eltérő, projekt módszer szerinti elsajátítását szolgálja. Ugyanakkor tipikusan kereszttantervi jellegű, a Nemzeti alaptanterv számos, alább megnevezett területére kiterjed, illetve azokat különböző szinteken érinti. A feladatok teljesítése közben a tanulók több ponton is a Nemzeti alaptanterv előírásaihoz illeszkedő ismeretanyagot sajátítanak el, illetve kompetenciafejlesztő munkát végeznek.

A program a nevelés-oktatásnak a Nat-ban megfogalmazott közös értékei közül hangsúlyos figyelmet fordít többek között a demokratizmus, a humanizmus, az egyén tisztelete, a lelkiismereti szabadság, a személyiség fejlődése, az alapvető közösségek együttműködésének kibontakoztatása, a népek, nemzetek, nemzetiségi, etnikai csoportok és a nemek egyenlősége, a szolidaritás és a tolerancia értékeire, az esélyegyenlőségre, a cigány kisebbséghez tartozó tanulók azonosságtudatának ápolására, kibontakoztatására.

A program a Nat kulcskompetenciái közül kiemelten képes fejleszteni az anyanyelvi kommunikációt, a digitális kompetenciát, a hatékony, önálló tanulást, valamint a felkészülést a felnőtt lét szerepeire, alkalmas továbbá a tanulás hatékony tanítására.

Benne vannak ugyanakkor a programban a szociális és állampolgári kompetencia, az aktív állampolgárságra, demokráciára nevelés, az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség, az énkép és önismeret, illetve a környezettudatosságra nevelés területeinek fejlesztési lehetőségei.

A program, a Nat elvárásainak megfelelően, kiemelten alkalmas az esélyegyenlőséget segítő, differenciált személyiségfejlesztésre. Követi továbbá a kisebbségi nevelésnek (kiemelten a cigány felzárkóztató oktatásnak) a Nat-ban megfogalmazott elveit is.

Az egyes Nat műveltségi területek ismeretanyaga és fejlesztési területei közül kitüntetetten alkalmas az anyanyelv és irodalom, az ember és társadalom (pl. a kommunikáció etikai normái), az ember és természet (pl. a célcsoport természeti mikrokörnyezete), az informatika (ezen belül a számítástechnika és a könyvtári informatika!), az életvitel és gyakorlati ismeretek, valamint a művészetek közül elsősorban a vizuális kultúra és a médiaismeret, (a média kritikus használata) egyes fontos követelményeinek teljesítésére.

IV.0 ELŐKÉSZÍTÉS, ELŐSZERVEZÉS („NULLADIK MODUL”)

Miután a programot irányító könyvtáros/tanár

1. kiválasztotta a témát (esetünkben pl. „A cigányok a föld borsza” /André Barthelemy/ (Koopratív tanulói közösség nép- és helyismereti, önismereti projekt munkája a helyi/települési/lakóterületi cigány kisebbség életmódjáról, szokásairól, kultúrájáról)
2. és miután rögzítette a felhasználandó időkeretet (esetünkben pl. 30 órás projekthét)

3. kiválasztja és fölkeri a közreműködésre a segítő kollégákat – a téma megkívánta paraméterek szerint. (Esetünkben pl. könyvtárostanárt és/vagy könyvtáros asszisztens, osztályfőnököt, informatikus tanárt és/vagy oktatástechnikust esetleg rendszergazdát.)
4. majd előzetes, tisztázó megbeszélést szervez (szükség szerint több alkalomra kiterjedően!) a segítő kollégákkal
  - a témáról és az időkeretről
  - a bevonandó tanulói közösségről
  - a megvalósulás során alkalmazandó módszerekről
  - a projekt célcsoportjának mintaadó személyiségeiről, lehetséges interjúalanyairól
  - a potenciálisan külső segítséget nyújtó szervezetek, intézmények, személyek köréről, azok bevonásának módjáról
  - a rendelkezésre álló az azon felül szükséges
    - = könyvtári és informatikai eszközökről
    - = egyéb anyagokról és eszközökről
  - a segítő kollégák konkrét részfeladatairól stb.

A fenti 1-4 pontban összefoglalt, a projektvezetőre háruló előzetes feladatok értelemszerűen megelőzik a projekt megvalósítását, tehát nem érintik annak rögzített órakeretét, viszont nem határozható meg előre az elvégzésükhöz szükséges időkeret, ezt ugyanis a mindenkori helyi körülmények fogják behatárolni. Mindenesetre napokkal, esetleg hetekkel a projekt indulásának kitűzött időpontja előtt hozzá kell fogni ezekhez a feladatokhoz, hogy minél alaposabban elő tudjuk készíteni a programunkat!

IV.1. Modul: Terepszemle (előkészítő szakasz - 5 óra)

Bevezetés

Az első modul három foglalkozásból áll. A modul teljesítése során végig kiemelt szerepet kap a részt vevő tanulói közösség motivációja,

Ráhangolódás, érzékenyítés:

- A modul teljesítése során a tanulók az irányító (könyvtáros) tanár rövid bevezetőjéből megismerkednek a projekt témájával és céljaival, makroszerkezetével (moduljaival), és a program megvalósításában segítő tanárokkal, külső szakemberekkel.
- Tanári irányítással közösen értelmezik az elhangzottakat, és közös munkával kialakítják a program előzetes tartalmi vázlatát, illetve tagolják a vázlatot a moduloknak, azon belül a rendelkezésre álló időkeretnek megfelelően. Ezután ugyancsak közösen megállapítják a vázlat igényelte, a résztémáknak megfelelő

kiscsoportok számát, majd megalakulnak a tanulói kiscsoportok, és – elsődlegesen önkéntes vállalással – elosztják a csoportok között a feladatokat.

- Számba veszik a rendelkezésükre álló könyvtári, illetve informatikai hátteret, apparátust. A kiscsoportok önállóan megszervezik a munkacsoportokat, pl. az együttműködő tanulói párokat, értelmezik, elemzik a rájuk váró részfeladat(ok)at, elosztják a csapatok között – önkéntes vállalással - a csoportnak jutó feladatokat, modulonként az időkerethez alkalmazkodó, vázlatos feladattervet készítenek.

A modul elvégzése után a tanuló:

- önálló alkalmazás szintjén ismeri a hagyományos és elektronikus könyvtári katalógusok, bibliográfiák, valamint az internetes keresőfelületek használatát,
- önálló alkalmazás szintjén ismeri az ismeretterjesztő szövegek feldolgozásának következő technikáit: adatkeresés, lényegkiemelés, szövegáttekintés, jegyzetelés, lexikonhasználat,
- vázlatosan, a legfontosabb elemeit tekintve ismeri a cigány népcsoport eredetét, európai, magyarországi és kunszentmiklósi történetét,
- ismeri a közösségi, csoportos projektmunka előzetes megszervezéseinek fázisait, szervezési feladatait.

A tanulási feladatokhoz tartozó rész célkitűzések

A tanuló a tanulási feladatok elvégzése után képes lesz:

- hagyományos és elektronikus könyvtári katalógusokban, internetes keresőfelületeken adott tárgykörhöz tartozó forrásokat megkeresni, feltárni,
- a feltárt forrásokat bibliográfiai tételekként megjeleníteni, a megjelenített tételeket adott szempontok alapján csoportosítani, rendezni,
- adott tárgykörre vonatkozó kérdéseket ámyaltan, pontosan megfogalmazni, illetve szabatosan, a lényegét kiemelve megválaszolni,
- adott adathalmazt konstruált szempontok szerint csoportosítani.

IV.1.1. Tanulási feladat

IV.1.1.1. A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása

A program témájának, céljainak elemző áttekintése, irányított bevezető beszélgetéssel, vitával (1-2. óra)

Ezt a részegységet a programvezető könyvtárostanárral irányítja. A nyitó beszélgetéshez célszerű vendégül meghívni pl. helyi cigány kisebbségi önkormányzati és/vagy a települési önkormányzati képviselő/ke/t, akiket előzetesen fel kell kérni, hogy aktívan, partnerként vegyenek részt a beszélgetésben, miközben a tárgyban meglévő széles körű ismereteikre, tapasztalataikra építve mintegy „mentorálják” a tanulókat, közreműködésük révén fedeztessék föl velük a munkájukat orientáló kulcselemeket, egyszóval – ha burkoltan is! – segítsék a programvezetőt a beszélgetés moderálásában, irányításában.

A nyitó beszélgetés egyik lehetséges helyszíne az iskolai/települési könyvtár, de egyéb, a témához illeszkedő helyszín, például informatikai szaktanterem, esetleg más tanterem vagy helyiség az iskolán belül, de a témához köthető, iskolán kívüli „terep” is, pl. a települési képviselő-testületi ülésterem, CKÖ közösségi helyiség is választható.

Szükséges (minimális) eszközök:

- egy nagyobb jegyzetfüzet vagy notebook – csoportonként
- egy-egy kisebb jegyzetfüzet és golyóstoll – tanulónként
- egy hagyományos vagy interaktív (elektronikus) tábla

1. A bevezető beszélgetés, vita és annak elemei:

a) A programban résztvevő tanulói közösség

- megismerkedik a program témájával: *a cigányság múltja, jelen helyzete, jövőbeli esélyei a településen*
- megismerkedik a program szerkezetével (moduljaival), és a rendelkezésre álló időkeretével,
- találkozik a megvalósításában segítő tanárokkal, szakemberekkel: a programvezető (könyvtáros)tanár lehetséges segítői pl. az igazgató, osztályfőnök, informatikus tanár, közművelődési szakember stb.

(Módszertani megjegyzés: ezt a szakaszt a programvezető könyvtárostanárral közvetlenül irányítja, és részben frontális, részben interaktív, „beszélgetős” módszerrel zajlik.

Tulajdonképpen az időkeret, a modulok és a téma, meg a felnőtt segítők és meghívottak azok a lényeges személyek és dolgok a programban, akik/amelyek úgymond, „kívülről jönnek”, tehát nem a tanulói közösség önálló kezdeményezése, döntése nyomán formálódnak, szerveződnek. Minden más elem tudatosulása közös, kreatív munka, irányított együttgondolkodás eredménye.

A „kívülről bevitt” elemek közül rendkívül fontos a téma árnyalt programvezetői előkészítése, a tanuló közösség intenzív motiválása, érzékenyítése, a továbbiakban pedig a folyamatos interaktivitás fenntartása a tanulókkal, hogy néhány alapvető szempont vázlatos struktúrájára lényegében közös munkával épüljenek rá a részletek. Így érhetjük el, hogy mire „összeáll”, megfogalmazódik a program konkrét tartalma, a tanulók minél természetesebb módon fogadják el, tekintsék a sajátjuknak azt.)

b) A bevezető beszélgetés, vita szakaszai:

1. szakasz: a program lehetséges kiemelt céljairól, feladatairól, ezek megvalósításának lehetséges szakaszairól (moduljairól).

(Módszertani megjegyzés: a programvezető könyvtárostanárral irányításával, rávezető kérdéseivel, „ötletmorzsák” célzott fölvetésével, támaszkodva a témában jártas, meghívott felnőttek segítségére is, a tanulói közösség a beszélgetés, esetleg vita során lépésről lépésre haladva, végül is maga fogalmazza meg a lehetséges célokat, feladatokat, maga önti végleges formába a program szakaszolását. Az előrehaladáshoz nyújt technikai segítséget a tábla, amelyet valamelyik segítő tanár kezel, és ahová minden egyéni ötlet fölkerülhet, de le már csak közös döntéssel kerülhet bármelyik. Így a tanulók szeme előtt, folyamatosan és szakaszosan formálódik /miként a gondolkodásukban is!/, a rájuk váró feladat munkavázlata.)

Egy lehetséges feladatsor, projektvázlat, ahová a beszélgetés „kifuthat”, illetve a végrehajtásának ütemezése, módszerei - első olvasatban:

- először anyagot gyűjtünk a cigányság múltjáról, történetéről, hagyományairól (elsősorban könyvtári kutatás, internet bevonásával, másodsorban a szójhagyományokra, emlékezetre építő interjúzás hagyományos módon, vagy elektronikus technikával);
- ezzel párhuzamosan feltárjuk a cigányság helyzetét a településen (komplex anyaggyűjtő munka, amelyben az elsődleges, „élő” források és a különböző írott anyagok szerepe, súlya együtt, arányosan érvényesül);
- a gyűjtött anyagra támaszkodva, abból „kiolvastva”, kitorési irányokat, lehetőségeket, esélyeket, változtatási javaslatokat, pozitívabb jövőképet fogalmazunk meg a települési cigányság, azon belül is elsősorban a fiatalok számára.

Ezekkel kapcsolatos cselekvési ötleteket, javaslatokat fogalmazunk meg a tárgyban kompetens személyiségek és szervezetek, illetve az érintett helyi, többségi közösség számára.

A továbbblépéshez szükséges értékek felismerését, normák követését javasoljuk a teljes helyi közösség számára;

- végül a program során feltárt ismereteket, összefüggéseket, tendenciákat, esélyeket, értékeket, normákat, cselekvési javaslatokat „tálaljuk”, prezentációs formába öntjük és bemutatjuk.
- a bemutatót követően záró beszélgetésen, közösen értékeljük a programunkat, az annak teljesítését segítő felnőtt résztvevők, interjúalanyok, kompetens személyiségek bevonásával.

2. szakasz: a beszélgetés, vita folytatása, az egyes kiemelt célok, feladatok, projekt szakaszok részletezése, részterületek megfogalmazása.

Ilyenek lehetnek pl.:

- **a történeti áttekintés**, melynek során gyűjtünk anyagot a cigányág származásáról, európai és magyarországi történetéről, a településen belüli múltjáról, helyi hagyományairól, egykori életmódjukról, szokásaikról, hagyományos foglalkozásaikról;
- **a jelen helyzet föltárása**. Melynek során gyűjtünk anyagot népszerűségi adataikról, életviszonyaikról, szociális helyzetükről, tanulási, kulturális és sportolási szokásaikról, igényeikről, lehetőségeikről, vallási kötődésükről, s mindezekhez kapcsolódóan gyűjtünk statisztikai adatokat is;
- **a jövőkép megfogalmazása**, melyhez mérjük föl a célcsoport önértékeinek belső felismerési, tudatosulási szintjét, társadalmi konfliktusaikat, saját véleményüket és a többségi helyi társadalom véleményét a lehetséges kitérési, felzárkózási kulcselemekről, „titkokról” (pl. a tanulás, mások tisztelete, segítése, kölcsönös türelem gyakorlása a többségi helyi közösség tagjaival, a rendszeres munka lehetősége és megbecsülése stb.);
- **a lehetséges prezentációs műfajok, formák**, melyeket együtt választanak ki. A 7-8-os évfolyamú korosztály számára ajánlott a tablón megjelenített kiállítás vagy/és a multimédiás bemutató, míg a 9-10. évfolyamú osztály számára ajánlott a nyomtatott újság vagy/és a pps bemutató. (Ezek együttesét, kiválasztását, átvariálását a helyi viszonyok alapján, rugalmasan kezelhetjük!);

3. szakasz: a tanulók a megbeszélés, vita összegzése, lezárása után:

- irányított, közös munkával kialakítják a program előzetes tartalmi vázlatát;
- modulokba tagolják a vázlatot a rendelkezésre álló 30 órás időkeretnek megfelelően.

Egy lehetséges tartalmi vázlat - közös értelmezés után:

1. A távoli múlt /a rendszerváltásig/
  - származásuk, történetük /európai ~ magyarországi ~ települési/
  - hagyományaik: foglalkozások, szokások, életmód /európai ~ magyarországi ~ települési/

2. A közelmúlt /a rendszerváltástól napjainkig/
  - változások az utóbbi húsz évben: szokásokban, hagyományokban, életformában stb.

3. Jelen időben – dokumentumok, interjúk, beszélgetések, könyvtárban szerzett információk alapján
  - hányan vannak? /gyerekek, idősek, nők aránya.../
  - hol élnek? /a településen belüli elhelyezkedésük; lakások – méret, közművek, jármű, tv, számítógép, internet stb./
  - hogyan élnek? /lakások – méret, műszaki állapot, közművesítettség, jármű, tv, számítógép, internet stb./
  - miből élnek? /hagyományos foglalkozások, munkalehetőségek, munkanélküliség/
  - tanulás, kultúra, sport, szórakozás
  - vallás, családi ünnepek, szertartások /születés, temetés, beavatási szertartások stb./
  - életminták, sorspéldák / köztisztviselőként álló munkások, szakemberek, jól tanuló diákok, értelmiségiek, hagyományos foglalkozások, zenész dinasztiák ismert képviselői, művészek, sportolók, egyházi közösségek cigány vezetői, példás életvitelű családok - helyben, illetve a településről elszármazott, kiemelkedő pályát befutott, vagy azon mozgó, mintaértékű cigány személyiségek bemutatása/

4. Jövőkép – tennivalók, feladatok megfogalmazása
  - a program teljesítése során szerzett közvetlen tapasztalatok alapján
  - irányítói, vezetői programok /saját önkormányzat, települési önkormányzat, iskolavezetés, munkaügy, gyámügy, vallási vezetők, sportvezetők írásos dokumentumai és nyilatkozatai alapján/

(Módszertani megjegyzés: ez a tartalmi vázlat értelemszerűen kívánja meg négy csoport alakítását. Ez azonban rugalmasan kezelhető alapformáció, amelyet szükség szerint módosíthatunk /átszerkeszthetünk, kiegészíthetünk, csökkenthetünk/ a potenciális csoportszám függvényében!)

c) „Szereposztás”

A programvezető irányításával a tanulók közösen megállapítják a vázlat igényelte, a résztémáknak megfelelő kiscsoportok számát, majd megalakulnak a tanulói kiscsoportok, és – elsődlegesen önkéntes vállalással – elosztják a csoportok között a feladatokat. A csoportok önállóan megválasztják vezetőjüket, esetleg nevet is választhatnak maguknak. /Pl. Történések, Riporterek, Terepjárók, Sztárkeresők stb./

(Módszertani megjegyzés: az irányítás lehetőleg indirekt legyen csak, hagyjunk itt is minél nagyobb önállóságot. Ha a csoport pl. a nemek és az etnikai hovatartozás tekintetében homogén, akkor – ha egyéb szempontok nem befolyásolják – teljesen a tanulóra lehet bízni ezt a feladatot. Kapjanak tíz percet, és csak arra kérjük őket előzetesen, hogy felelősséggel alakítsák meg a csoportokat. Ne az alkalmi vagy tartósabb szimpátiák alapján döntsenek, hanem pl. vegyék figyelembe, hogy minden csoportba jusson az informatikában, a kommunikációban vagy éppen a történelemben otthonosabban mozgó, illetve nagyobb kezűgyességgel, esztétikai érzékkel rendelkező tanuló. Ekkor a programvezető és/vagy segítő tanár jelenlévő, de passzív szemlélője az eseményeknek, és csak szükség esetén, és a szükséges mértékig avatkozzon közbe, ha pl. kifutnának az időből, vagy az események alapján nem látná biztosítottnak a csoportok öntevékeny megalakíthatóságát.

Ha viszont az előbbi szempontok szerint heterogén a tanulói közösség, akkor kombinált módszerrel szerveződjenek meg a kiscsoportok, amely folyamatban előzetes, irányított szempont legyen a fiú-lány, és/vagy a cigány/nem cigány tanulók aránya. Törekedjünk arra, hogy amelyik halmaz kisebbségben van (a négy közül bármelyik!), annak a tagjai lehetőleg szóródjanak a csoportokban, vagyis ne engedjünk a tanulók semmiféle – többségi erőfölényből eredő – „gettósítási” törekvésének, ha ilyenek a jeleit előzetesen érzékeljük. Miután ezt a generális csoportalkotó elvet érvényesítettük, a továbbiakban, ebben az esetben is működhet az előzőekben vázolt öntevékeny csoportalkotó módszer.

A fentiekén kívül, ill. azok helyett természetesen egyéb, a helyi adottságokra is figyelő csoportalkotási módszerek is alkalmazhatók, pl. különböző játékos formák, bízható az egész a véletlenre, szerencsére is /pl. sorsolás, kiszámolós játékok/, de akár kombinálhatók is a fentebb említettek az utóbbiakkal.)

Egy lehetséges példa – 16 fős tanulócsoportra (4 csoport, csoportonként 4 fő)

A/ csoport (Történések):

1. részfeladat: a múlt (a rendszerváltásig)

- származásuk, történetük (európai ~ magyarországi ~ települési)
- hagyományaik: foglalkozások, szokások, életmód európai ~ (magyarországi ~ települési)

2. részfeladat: a közelmúlt (a rendszerváltástól napjainkig)

- változások: szokásokban, hagyományokban, életformában
- tendenciák a főbb statisztikai mutatókban (népesség, munka, tanulás stb.)

3. részfeladat: együttműködés a B/-C/-D/ csoporttal, anyaggyűjtés számukra a témaköreiken belül (a cigányság helytörténeti demográfiája, kultúrája, életmódja, szokásai, hagyományos foglalkozásai stb.)

B/ csoport (Riporterek):

- demográfia, élet- és munkakörülmények
  - o hányan vannak? (pl. gyerekek, idősek nők aránya, átlagos családnagyság...)
  - o hol élnek? (elhelyezkedés, megoszlás a településen belül)
  - o hogyan élnek? (lakások – méret, közműves szint, jármű, tv, számítógép, internet stb.)
  - o miből élnek? (hagyományos foglalkozások, egyéb munkalehetőségek, közmunka, munkanélküliség stb.)

C/ csoport (Terepjárók):

- tanulás, kultúra (pl. óvodások, általános iskolások, művészeti alapiskolások, szakiskolások, szakközép- és egyéb középiskolások, kulturális igények és lehetőségek stb.)
- sport, szórakozás (tömeg- és versenysport, sportágak és sportolók, otthoni és közösségi szórakozási formák, szokások stb.)
- vallás, ünnepek, szertartások (születés, temetés, vallási beavatási formák, családi ünnepek, sajátos, eltérő szokások stb.)

D/ csoport (Sztárkeresők):

- életminták, sorspéldák (pl. köztisztviselők álló munkások, szakemberek, jól tanuló diákok, értelmiségiek, hagyományos foglalkozások, zenész dinasztiák ismert képviselői, művészek, sportolók, egyházi közösségek cigány vezetői, példás életvitelű családok, illetve a településről elszármazott, mintaértékű cigány személyiségek fölkeresése, megismerése, bemutatása)

(Módszertani megjegyzések a programindító megbeszéléshez:

1) Ösztönözzük arra a tanulókat, hogy folyamatosan mozgósítsák, hozzáadják, felhasználják, ütköztessék a témáról, a célokról, feladatokról eddig szerzett, megtapasztalt, felhalmozott saját ismereteiket, véleményüket!

2) Törekedjünk arra a beszélgetés egyes szakaszainak irányításában, hogy a kevesebb önállóság felől a minél több önállóság felé alakuljon a beszélgetés folyamata!

- 3) Kiemelten vegyük figyelembe, hogy a választott tematika egyes területei kisebb nagyon mértékben kényesek: törekedjünk arra, hogy tiszteletben tartsuk a programban részt vevő tanulók érzékenységét, emberi méltóságát, s hogy majd ők is ugyanezt tegyék a potenciális interjúalanyokkal!

d) A csoportok felkészülése a program modulonkénti teljesítésére, a csoportmunka megszervezése

- 1) A megalakult kiscsoportok a csoportvezető közvetlen vezetői, és egy segítő tanár közvetett irányításával önállóan megszervezik a csoporton belüli állandó vagy alkalmi munkacsoportokat, együttműködő tanulói párokat
(Pl. **Történészek:** Ádám – Béla, Cecil – Dóra; **Riporterek:** Etelka – Ferenc, Géza – Helga; **Terepjárók:** Ilona – János, Kálmán – Lajos; **Sztárkeresők:** Márta – Nóra, Olga - Péter stb.)
- 2) Értelmezik, elemzik a rájuk váró részfeladatokat:
Lényeges megbeszélendők, eldöntendők: Lehetséges források? Terepmunka? Adatok, információk rögzítési, tárolási módjai? A feldolgozás menete? A prezentáció várható részei, elemei? Prezentációs műfaji és mennyiségi, terjedelmi paraméterek? stb.
- 3) Elosztják a munkacsoportok között – önkéntes vállalással - a csoport által teljesítendő program részt, feladatokat:
(Pl. Történészek: Á. – B.: régebbi múlt; C. – D.: közeli múlt; Riporterek: E.-F.-G.-H: terepmunka, interjú> E.-F.: hányan vannak, hol élnek? G.-H.: miből élnek, hogyan élnek? Terepjárók: I-J: tanulás, kultúra, K-L: sport, szórakozás, vallás, ünnepek, szertartások; Sztárkeresők: M-N: köztisztviselők álló munkások, szakemberek, jól tanuló diákok, értelmiségiek, hagyományos foglalkozások, - helybeliek és elszármazottak, O-P: zenész dinasztiák ismert képviselői, művészek, sportolók, egyházi közösségek cigány vezetői, példás életvitelű családok - helybeliek és elszármazottak.)
- 4) Modulonként az időkerethez alkalmazkodó feladattervet (vázlatot) készítenek a megbeszéltek alapján (Ezek tanulócsoportonként részletezve megtalálhatók az egyes modulok kidolgozásában!)

(Módszertani megjegyzés: A csoportok munkájába kapcsolódjon be egy-egy segítő tanár /pl. a Történészekébe a történelemtanár!/, ill. a meghívott felnőttek közül egy-két felnőtt segítő, ők is vegyenek részt a felkészülésben, de semmiképpen ne irányító, hanem csak segítő, mentor szerepben. Fontos segítő szerepük lesz pl. a források

kiválasztásában, mind a könyvtáron /interneten/ kívüli írott és vizuális dokumentumok lelőhelyének ismerete, mind pedig az egy-egy rész téma illusztrálásához leginkább alkalmas cigány és nem cigány személyek, riportalanyok ismerete, egyszerűen a nagyobb tapasztalatuk, rálátásuk miatt.)

Könyvtárhasználati és kommunikációs tréning (3-5. óra)

a) Ennek a három órás szakasznak a teljesítéséhez elengedhetetlen feltétel - miként természetesen az egész programéhoz is! – a program céljainak eléréséhez alkalmas állományú és felszereltségű könyvtár.

Az állományt illetően ez azt jelenti, hogy legyenek meg benne a tárgyunkhoz (is) kapcsolódó legfontosabb kézikönyvek, esetleg monográfiák, szépirodalmi művek (antológiák stb.), illetve legyen minél gazdagabb a helyismereti irodalom. Leginkább elengedhetetlen azonban azoknak a nyomtatott és nem hagyományos dokumentumoknak a jelenléte, amelyek a helyismeret és a cigányismeret metszetébe sorolhatók.

A felszereltségen itt egyrészt a szakmai felszereltség értendő, vagyis az, hogy mind a raktári rend, mind pedig a katalógusok legyenek alkalmasak a tájékozódásra, azaz a könyvtár rendeltetészerű használatára.

A felszereltség másik eleme a szükséges technikai apparátus könyvtári jelenléte, ami a telefon, szkener, fénymásoló mellett csoportonként legalább egy, internetes elérhetőségű számítógépet (note book-ot) is jelent.

Nyilvánvaló, hogy a legtöbb helyen a projekt indítása előtt komoly könyvtári előkészítő munkát kell végeznie a könyvtárosnak, hiszen sehol sem várható el az, hogy éppen erre a speciális témára kihegyezve legyen „naprakész” a könyvtár.

b) Ennek a részmodulnak a teljesítéséhez szükséges a segítő tanárok legaktívabb közreműködése, hiszen ez a közvetlen tanulás, ismeretfölszívítés ideje és alkalma..

A segítők előre alakítsanak ki négy (ill. a csoportok számának megfelelő) kommunikációs tréninghelyet, ahol egy-egy tanár várja a csoportokat.

Javasolt megoldás:

- 1) Önálló ismeretszerzés: tematikus információforrások – hagyományos dokumentumok
- 2) Önálló ismeretszerzés: tematikus információforrások – internetes források
- 3) Kommunikációs tréning: „riporter kerestetik” (az interjúkészítés alapjai, technikája és etikai normái)
- 4) Médiakészítő tréning: „szerkesztő kerestetik” (a projektmunka záró prezentációjának elkészítése – alapok!)

A csoportok rotációs rendszerben, 30-30 percet töltenek el egy-egy tréninghelyen, a foglalkozás végén fennmaradó 15 percben pedig újra együtt, megfogalmazzák kérdéseiket a szerzett új ismeretekkel kapcsolatban, majd közösen rendszerezik, összegzik a tanultakat.

1) A tanulók a könyvtárostanárral irányítása mellett „gyorsított eljárással” mozgósítják aktív és passzív könyvtárhasználati kompetenciájukat, egyúttal számba veszik a rendelkezésükre álló hagyományos könyvtári háttérrel, apparátussal. Ennek szakaszai az alábbiak:

- följújítták jártasságukat a szerzőre, címre, témára stb. keresés eszköztárában, a hagyományos katalógusfajták (raktári, szerző- cím szerinti betűrendes, tárgyszó stb. katalógusok) használatában – egy-egy egyszerű keresési példával, gyakorlattal.
- fölfrissítik ismereteiket a könyvtár állományának raktári rendjéről, az egyes dokumentum típusok, műfajok, témakörök helyéről az adott könyvtárban, a raktári rendben való eligazodást segítő apparátusról (fali ismertető, mutató táblák, elválasztó fülek a polcokon stb.)
- áttekintik a kézikönyvtár, a helyismereti gyűjtemény és a cigány népismereti dokumentumok elérhetőségét, belső rendszerét. Mindezt gyakorlatiasan, „élőben”, a könyvtár terepén mozogva, példákkal illusztrálva.
- gyakorolják a kézikönyvek apparátusának (tartalomjegyzék, mutató, előfej/előláb stb.) használatát, a hagyományos bibliográfiák kezelését.
- az egész ismeretmegújító folyamatot végig kíséri a tanulók jegyzetelése, és ez, valamint a gyakorlati példák megoldása egyben az anyaggyűjtés, cédulázás, jegyzetelés, az idézés, hivatkozás (etikai vonatkozásaival!) gyakorló terepe is.

(Módszertani megjegyzés: a fenti tanulási, újratanulási folyamat további bontását, részletezését azért tartom mellőzhetőnek, mert a gyakorlattal rendelkező könyvtárostánárok, /iskolai/ könyvtárosok az erre a területre alkalmazható ismeretelsajátítási, gyakorlási módszereknek, technikáknak jó ismerői, a napi gyakorlatukban rendszeres használói.

Mindössze annyi a dolguk itt, hogy a jól ismert, többször használt eljárásokat a program témájára konkretizálják, „élesítsék”, vagyis olyan gyakorlatsorokat állítsanak össze, amelyek a cigányismeret ~ helyismeret tárgyköreire fókuszálnak.

Akik viszont teljesen járatlanok a könyvtárhasználat tanításának módszertanában, azoknak jó szívvel egyébként sem ajánlhatom ennek a programnak egészében történő vállalását, legföljebb – éppen a jó gyakorlat megszerzése érdekében – a segítő szerepkört.

Mindenesetre a program irodalomjegyzékében segítségül felsorolok néhány, a témában használható, gyakorlat orientált tankönyvet, tanári kézikönyvet.)

2) A második tréninghelyen a csoportok a tárgyukhoz potenciálisan fölhasználható internetes forrásokat, adatbázisokat ismerik meg, illetve áttekintik az internetes keresési technikákat. Itt a segítő tanár irányítja mind a megismerő, mind pedig a keresést gyakorló tanulói tevékenységeket.

(Itt is megjegyzendő, hogy a segítő tanár már a projekt indítása előtt készüljön föl, előzetes kereséssel gyűjtsön minél több releváns forrást, mert több szempontból is aligha lenne szerencsés, ha a tanulókkal együtt és egy időben fedeznék föl az internetes forrásokat. Különösen a kritikus válogatás, értékelő szűrés irányítása miatt fontos ez az előzetes fölkészülés.)

Az első és második tréninghelyen a csoportok párban, a program témájához alkalmazott, hagyományos és internetes könyvtárhasználati feladatok megoldásával készülnek föl az „éles” projektmunkára, anyaggyűjtésre.

Mindegyik pár kap egy-egy feladatot:

- hagyományos dokumentum és elektronikus forrás megkeresésére
- a megtalált forrásból legalább két információ, adat, szövegrészlet megkeresésére
- A megtalált információ, adat, szövegrészlet cédulázására, jegyzetben rögzítésére

Részletezésre, példákra itt sem térek ki – a föntebbi indokokra hivatkozva!

A feladatok teljesítésének értékelése, az esetleges hibák megbeszélése, korrekciója folyamatosan történik.)

3) A harmadik tréninghelyen az interjúkészítést gyakorolják a csoport tagjai.

Megtanulják a helyes, pontos kérdezés módozatait, megismerkednek a riporter-kérdezői magatartásformákkal, az elkövethető tipikus hibákkal (hosszú, bonyolult kérdés, egyszerre több kérdés, belekérdezés a válaszbba, idő előtti leállítás, szubjektív riporter megjegyzések, váratlan helyzetek kezelése stb.)

Gyakorolják továbbá a kamera, diktafon, magnetofon, fényképezőgép kezelését, célszerű használatát.

Párokba szerveződve rövid mini interjúkat készítenek egymással, majd megbeszélik az értékeket és a hibákat

4) A negyedik tréninghelyen elsősorban a hangos és/vagy (mozgó és álló) képes anyagok szerkesztését, vágását, a pps készítésének technikáját gyakorolják, ebbéli ismereteiket közelítik egymáshoz, frissítik föl. Megbeszélik ezen kívül egy hagyományos „projektújság” lehetséges szerkezetét, rovatait, technikai megvalósításának föltételeit.

IV.1.1.2. Értékelés, önértékelés

1. Belső értékelés: a második óra, a szervezési szakasz végén a tanulók szóban értékelik saját, egyéni munkájukat és a csoportjuk munkáját
2. Külső értékelés: szintén a második óra végén – a segítő tanárok véleményének meghallgatása után – a programvezető könyvtárostanár szóban értékeli a csoportok teljesítményét

3. A tréningek feladatainak értékelése:

Az ötödik óra végén, a tanulók (párok, csoportok) rövid, szóbeli önértékelése után a segítő tanárok közös megbeszélésén, csoportonként szóban értékelik a csoportok (párok) teljesítményét. Fölvívják a tanulók figyelmét a jó részmegoldásokra és az esetleges hibákra, s közösen foglalják össze a legalapvetőbb gyakorlati tapasztalatokat az „élesben” történő gyűjtő munka megkezdése előtt.

IV. 2 Modul: Gyűjtögetés (anyaggyűjtő szakasz - 12 óra)

Tudnivalók a modul feldolgozásához:

Bevezetés

Ebben a modulban, amelynek központi feladata az anyaggyűjtés, a csoportok önálló, és egymástól (részben) eltérő munkát végeznek. Fontos azonban, hogy az önállóan dolgozó csoportok az anyaggyűjtés során folyamatosan tartsák egymással kapcsolatot, és jelezzék egymásnak, ha valamely másik csoport számára érdekes témára bukkannak, informatív riportalanyra találnak. Ez a kooperatív munkakapcsolat a program egésze szempontjából is nagyon lényeges.

Az A/ csoport, amelynek feladata a programban megfogalmazandó tartalom történeti hátterének feltárása, kutató-gyűjtő munkája nagyobb részét a könyvtárban, a könyvtári állományra alapozva végzi. Ha az internetes hozzáférést is a könyvtár biztosítja számukra, a gyűjtésnek ezt a fázisát is ott teljesíthetik.

Külső gyűjtő munkát is fognak azonban végezni. Egyrészt olyan forrásokat is fel fognak tárni, amelyek valamely intézmény, hivatal irattárában, vagy magántulajdonban vannak, és csak őrzési helyükön férhetők hozzá. (Pl. önkormányzati dokumentumok, egyházi anyakönyvek, munkaügyi hivatali iratok stb.) Másrészt – különösen az utóbbi két évtized történetét illetően – interjúkat készítenek az időszakot átélő, „történetmondó” alkatú tanúkkal, akik között valószínűleg akad majd a településen élő cigányság régebbi múltjáról is beszélő adatközlő.

A B/ – D/ csoport anyaggyűjtő feladata markánsabban oszlik meg. Nagyjából a 12 óra egyharmadában ők is az írott források körében végeznek gyűjtő munkát. Ennek a munkafázisnak mintegy a felét töltik a könyvtárban, ahol a hagyományos és internetes források feltárását végzik, majd különböző külső (önkormányzati, oktatási, kulturális, szociális stb.) intézményekben, szervezetekben kell bővíteniük a témájuk ismeretanyagát. Anyaggyűjtő tevékenységük mintegy kétharmadában, tehát kb. 8 órában kitüntetetten külső, „terepmunkát” végeznek.

E terepmunka során hangos-képes és hagyományos (szóbeli-írásbeli) interjúkat egyaránt készítenek:

- a helyi cigány kisebbséghez tartozók különböző nemű, korú, végzettségű, foglalkozású képviselőivel

- olyan személyekkel, akiknek a napi munkája, tevékenysége bármilyen formában érinti a helyi cigány kisebbség helyzetét, életkörülményeit.

(Módszertani megjegyzés: ennek a modulnak az eredményes, jó színvonalú teljesítéséhez különösen az előkészítésben hárul kulcsszerep a programvezető könyvtárostanárra és a tanár segítőkre. Nekik kell előzetesen föltérképezniük és előkészíteniük a „terepet”, felkutatni néhány markáns, a program szempontjából különösen értékesnek tartott potenciális interjúalanyt, a háttérből segíteni a diákok várható látogatását.

Egyrészt azonban nem kell mindenkivel előzetesen egyeztetni, hogy a riporterek ezen a téren is teljesebb önállósággal dolgozhassanak, s az első interjúalanyaik segítségével maguk szerezhessenek újabbakat, másrészt az előzetesen „beszervezett” interjúalanyokkal is nekik kell majd önállóan fölvenni a kapcsolatot, felkérni az interjúalanyokat az interjúkra, előkészíteni az interjúk konkrét körülményeit, feltételeit.)

A modul elvégzése után a tanuló:

- felismerés szintjén legyen tájékozott a könyvtárban, a hagyományos és nem hagyományos információs apparátus különféle eszközeinek elérésében,
- önálló alkalmazás szintjén legyen képes a választott tartalom feltárásához szükséges hagyományos és elektronikus források felkutatására, értékelő válogatására,
- önálló alkalmazás szintjén legyen képes a különböző külső források eléréséhez szükséges kommunikációra, az elért források előírászerű használatára, kezelésére,
- legyen képes az elért szövegek értő olvasására, az adatok, információk dekódolására,
- Legyen képes a téma egy általa választott részterületére vonatkozó csoportos kutatómunkára, a kooperatív feladatteljesítésre, önellenőrzésre és értékelésre,
- Önálló alkalmazás szintjén legyen képes a program teljesítése során gyakorolt speciális tömegkommunikációs szerepek és helyzetek (beszélgetés, interjú, riport stb. készítés) kezelésére, megoldására, illetve az ezek során alkalmazandó etikus magatartásra, adekvát viselkedésre.

A tanulási feladatokhoz tartozó rész célkitűzések

A tanuló a tanulási feladatok elvégzése után képes lesz:

- egyszerűbb problémák megoldásához szükséges információk önálló keresésére, gyűjtésére, válogatására könyvtári és/vagy internetes környezetben,
- egyszerűbb problémák megoldásához szükséges csoportos munkavégzésre, feladatmegosztásra, a szerzett információk közös tevékenységgel végzett kezelésére
- információs beszélgetések kezdeményezésére, interjúk készítésére hagyományos módon és elektronikus rögzítő eszközök segítségével
- elektronikus hang- és/vagy képrögzítő eszközök rendeltetésszerű használatára, interjúk készítéséhez

IV.2.1 Tanulási feladat

IV.2.1.1. A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása

Az A/ csoport egyik részfeladata lesz, hogy anyagot gyűjtsön a cigányság származásáról, európai, magyarországi valamint a helyi, települési történetéről, hagyományos életmódjáról, szokásairól, foglalkozásairól, kultúrájáról stb., időben a legkorábbi ismert adatoktól a magyarországi rendszerváltásig.

Az előzetes megbeszélésen tisztázzuk velük, hogy egy sajátos ellentmondással szembe haladva fognak dolgozni. Ugyanis az általuk elérhető, magyar nyelvű források a legbővebben a cigányság származásáról, illetve az európai és hazai történetről állnak majd rendelkezésükre, míg sokkal kevesebb írott dokumentumot találnak majd a cigányok helyi (megyei, környéki, települési) történetükről. Ugyanakkor a programnak a maguk számára (is) megfogalmazott szerkezeti elvárása fordított arányt kíván meg: a legrészletesebben a helyi történetet kell föltárniuk, bemutatniuk, míg lényegesen kevesebbet kell majd tartalmaznia a prezentációnak a hazai, és legkevesebbet az európai történetről, illetve a származásról.

Ez meghatározza egyrészt a keresési intenzitást: míg az első három keresési szempontra elégséges lehet néhány alapvető forrás (lexikon, kézikönyv, Wikipédia) kiválasztása, föltárása, addig a negyedik szempontra sokkal intenzívebb, kiterjesztő keresést kell alkalmazni. Ebben a keresési folyamatban kell eljutniuk ahhoz a helyismereti állományhoz, települési „szürke irodalomhoz”, amelyeknek nyomtatott változatában a célzott keresést segítő apparátus a tapasztalatok szerint rendre hiányosabb, nehezebben kezelhető, mint pl. az igényesebben készült „országos” szakirodalom egy-egy dokumentuma. Arra is föl kell készülniük, hogy – különösen a közelmúlt történetét illetően – fontos szerepet játszik anyaggyűjtő munkájukban a szájhagyomány, az „oral history”.

A lehetséges információs források imént említett ellentmondása másrészt meghatározza a keresési technikát is: nyilván sokkal inkább kell majd válogatniuk és mérlegelniük a sok releváns forrásból a lényeges és elégséges adatot, információt, a viszonylag kisebb szükséglet kielégítése miatt az általánosabb érvényű történet kapcsán, míg a helyi történeti anyag gyűjtésekor, amelyet a kevés forrás, ám több információ igénye jellemez, sokkal kevésbé szelektáltan, minden forrást, minden adatot megbecsülve kell gyűjteniük. De ugyanakkor a személyes visszaemlékezéseket is óvatos kritikával kell kezelniük, vagyis egy-egy, a helyi cigányság életében jelentős eseményt, vagy fontos szereplőt több (cigány és nem cigány) adatközlő információs szűrőjén keresztül érdemes megismerni, bemutatni.

A csoport második részfeladata alapvetően nem más, mint az első volt, különbség csak az időkeretben van. Ennek a korosztálynak a számára tulajdonképpen történelem már a rendszerváltás óta elmúlt két évtized, tehát a közvetlen közelmúltunk is. Hiszen az ő világra nyíló tudatuk még csak néhány éve lehet fogékony azokra a típusú tényekre, adatokra, információkra, amelyekkel most foglalkoznak, vagyis intellektuális értelemben még jóformán nincs is megélt „saját történelmük”. Ez a tény abban az értelemben még bizonyos könnyebbség is a számukra, hogy amikor változásokat, tendenciákat próbálnak fölismerni a cigányság életében, szokásaiban, s a rájuk vonatkozó statisztikai adatokban, akkor azonos szintű objektivitással tudják megközelíteni a régebbi és a közelebbi múltra vonatkozóan gyűjtött anyagukat.

Az eddig számba vett két részfeladat kapcsán különös figyelmet kell fordítaniuk az értelmes, hatékony gazdálkodásra a modul teljesítésére fordítható idejükkel. Függetlenül attól ugyanis, hogy mennyi anyag áll rendelkezésükre a cigányság régebbi múltjából, és mennyi az utóbbi két évtizedből, nekik arányaiban gazdagabb anyagot kell gyűjteniük az utóbbi területről, ugyanis a negyedik modul tartalmát képező prezentációban is lényegesen gazdagabb merítésben kell megjelennie a közelmúltnak, mint a régebbi múltnak – miként gazdagabban kell megjelennie a jelennek is, mint a történeti anyagnak.

A harmadik részfeladat annyiban kíván meg speciális odafigyelést, hogy a csoport legalább egy tagjának alaposabban kell ismernie a másik három csoportnak az e modulban teljesítendő programját, hiszen amely konkrét részterületekkel a másik három csoport foglalkozik, arra az adott területekre vonatkozó történeti anyagot a maguk gyűjtéséből külön kell válogatniuk, csoportosítaniuk és átadniuk az aktuális információtartalomnak megfelelő csoportnak.

Így az egyik lehetséges munkamegosztás az lehet a csoporton belül, hogy pl. az egyik pár gyűjti és rögzíti a téma 1991 előtti történeti anyagát, illetve mindent, amire a másik három csoportnak szüksége lehet, a másik pár pedig gyűjti és rögzíti a rendszerváltás utáni történeti anyagot, míg mind a két párból egy-egy tanuló válogatja és közvetíti a továbbadható információkat.

Más fajta munkamegosztást kívánhat meg, ha csak egy számítógép áll a csoportok rendelkezésére. Ekkor célszerű, ha a csoportvezető kezeli a gépet, és miközben egyrészt végezheti az internetes keresés valamely tematikus részét, (pl. az 1990 előtti történetét), másrészt irányítja, szervezi a másik három társa munkáját, és folyamatosan rögzíti, tárolja az általuk gyűjtött adatokat, információkat, illetve kiválasztja és átadja a továbbadásra érdemeseket.

A B/-D/ csoport tagjai a modul első három órájában tematikusan gyűjtik a témára vonatkozóan azokat a jelen idejű, vagy a jelenre/jövőre is vonatkozó, ható, hagyományos és elektronikus forrású információkat, adatokat, amelyek a csoport korábban választott, szűkebb feladatkörébe tartoznak. E munkájuk során, a gyűjtött anyag tanulmányozása közben fognak

találkozni olyan személyekkel, mind a helyi közösség többségi, mind pedig kisebbségi köréből, akik valamely kitüntetett szempontból meghatározó alakjai a maguk mikroközösségének, esetleg az egész település közösségének, s akik e pozíciójuknál fogva több ismerettel, nagyobb rálátással rendelkeznek a program tematikájában, ezért alkalmas riportalanyoknak kínálkoznak.

Egy lehetséges interjúalany-lista – a teljesség igénye nélkül:

- polgármester, alpolgármester, önkormányzati képviselők, cigány kisebbségi ügyekkel (is) foglalkozó bizottsági elnökök és tagok, önkormányzati szakalkalmazottak stb.
- szociális, gyámügyi, munkaügyi hivatali, egészségügyi dolgozók
- pedagógusok, könyvtárosok, kulturális, művészeti munkatársak, sportvezetők, edzők
- lelkészek, vallási közösségek vezetői
- cigány kisebbségi önkormányzati képviselők, egyéb köztisztviselőben álló cigány vezetők (vajda, egyesületi, alapítványi vezető stb.)
- köztisztviselőben álló cigány személyiségek: megbecsült szakmunkások, hagyományos foglalkozások értői, értelmiségiek, művészek, zenészek, sportolók stb. – elszármazottak is!

A három csoport tagjainak kiemelt feladata a modul kétharmad részében (8 óra!) a potenciális interjúalanyok szervezett és tervszerű főkérése, velük beszélgetések kezdeményezése, illetve rögzítése, vagyis különböző formájú és tárgyú, rövid (5-10 perces) interjúk készítése.

Az interjúk megkezdése előtt a programvezető könyvtárostanárral rövid (legfeljebb fél órás) felkészítő, módszertani megbeszélést szervez a három csoport tagjai számára. A gyakorlatorientált megbeszélés tárgya:

- az interjúkészítés technikája
- az interjúzás etikája
- lehetséges témakörei, tartalma.
- az interjúalanyok várható köre, „merítése”
- a potenciális interjúalanyok „elosztása”
- néhány konkrét interjúkérdés előzetes rögzítése
- az interjúk terjedelmi változatai és korlátai

A felkészítés ~ felkészülés során kiemelt figyelmet kell fordítani a modul első fázisában gyűjtött adatokra, információkra. Ezek elemzésére, a belőlük levonható legfontosabb következtetésekre kell támaszkodni a két-három interjúkérdés előzetes megfogalmazásakor.

A B/ csoport tagjai, tematikájuknak megfelelően, előzetes egyeztetés után keresik meg a település és a helyi cigány kisebbség vezető politikusait, továbbá a szociális, gyámügyi, munkaügyi hivatali, egészségügyi intézmény(ek), vöröskereszt stb. vezetőit és nyilatkozatra jogosult szakdolgozóit, valamint az e témakörökre is szakosodott (főleg kisebbségi) egyesületi képviselőket.

Az interjúzás egy lehetséges megoszlása lehet, hogy az első párnak jutnak a népesedési adatok (a cigányság száma a településen, gyerekek, fiatalok, idősek nők aránya, átlagos családnagyság stb.), meg az; életkörülmények (lakóterületi elhelyezkedés, eloszlás a településen belül, utcák telepek). A második párnak pedig a lakásviszonyok (méret, közműves szint, berendezés, tv, számítógép, internet, jármű stb.) és a foglalkoztatottság (hagyományos és új, tipikus foglalkozások, állandó és alkalmi munkalehetőségek, közmunka, munkanélküliség stb).

A C/ csoporthoz tartozók is a maguk témakörei szerint interjúznak. (Tanulás, kultúra, sport, szórakozás: pl. óvodások, általános iskolások, művészeti alapiskolások, szak-, szakközép- és egyéb középiskolások, kulturális igények és lehetőségek, tömeg- és versenysport, sportágak és sportolók, otthoni és közösségi szórakozási formák, szokások stb.; - vallás, ünnepek, szertartások: pl. születés, temetés, vallási beavatási formák, családi ünnepek, sajátos, eltérő szokások stb.). Az ő interjúalanyaik, a kiemelt vezetői kategórián kívül, elsősorban a pedagógusok, könyvtárosok, kulturális, művészeti munkatársak, sportvezetők, edzők, lelkészek, vallási vezetők lesznek.

A D/ csoport a cigány életminták, sorspéldák jellegzetes és közismert települési „hordozóit”, képviselőit keresik fel, így pl. köztisztelőben álló munkásokat, szakembereket, jól tanuló diákokat, értelmiségieket, hagyományos foglalkozások, zenész dinasztiák ismert képviselőit, művészeket, sportolókat, egyházi közösségek cigány vezetőit, példás életvitelű családokat, illetve a településről elszármazott, mintaértékű cigány személyiségeket.

Míg a B/-C/ csoport interjúkérdései az egyes célorientált területek tény- és adatszerű, objektív feltérképezéséből következnek, az ezekből levonható következtetésekre irányulnak, addig a D/ csoport tagjai az előzőektől eltérő stílusú, személyesebb hangvételű interjúkat készítenek, hiszen ők egyéni életutakra, sorsfordulókra kérdeznek rá, egyfajta mini portrét próbálnak kialakítani a riportalányaikról.

Mind a három csoport riporterei három, előre egyeztetett, általános tartalmú kérdéssel kezdik az interjúkat. Ezek a kérdések a következők:

1. Milyennek ítéli meg a cigányság helyzetét a településen?
2. Kiknek mit kellene tenni azért, hogy javuljon az itt élő cigányok helyzete? (Mik a teendői a településen a többségi társadalom tagjainak, és mik a cigányságnak?)
3. Mit tanácsol a településen élő cigány fiataloknak, hogy nagyobb eséllyel induljanak a felnőtt életükbe?

Ebből a három alapkérdésből bonthatók ki azután az interjúalany élethelyzetéből, szakterületéből adódó, konkrétabb kérdések.

Mindhárom csoport feladata lesz az is, hogy a többségi és a kisebbségi lakosság köréből ismerősöket, ismeretleneket, járókelőket szólítsanak meg, és – mintegy villámkérdéseként – föltegyék nekik a fenti három kérdést. Ezek a „kisszínesek” elevenebbé, mozgalmassabbá teszik majd a prezentációt, oldják a hivatalosabb ízű, terjedelmesebb „szakinterjúk” esetleges merevségét, nehézkességét.

Arra kell törekedniük a riportereknek, hogy vágatlanul se haladják meg a „nagyinterjúk” a 10-15 percet, a villáminterjúk pedig a 3-5 percet.

IV.2.2.2. Értékelés, önértékelés

1. Belső értékelés: a modul első és második harmadának végén (a 6. és a 9. óra után) a csoportok tagjai a csoportvezető irányításával szóban értékelik saját munkájukat, teljesítményüket, a csoportvezető pedig összegző, szóbeli értékelést tart a csoport egészének teljesítményéről
2. Külső értékelés: a harmadik óra végén a programvezető könyvtárostánár írásban értékeli a csoportok könyvtári és azon kívüli gyűjtőmunkáját

3. Záró komplex értékelés:

A modul utolsó órájának végén a teljes közösség előtt a csoportok összegzik a gyűjtőmunkájuk eredményét, és – az 1. pont menetéhez hasonlóan – szóban értékelik saját és közös munkájukat. Ezután a programvezető könyvtárostánár röviden, szóban értékeli a csoportok teljesítményét

IV.3. Modul: Betakarítás (válogató, rendszerező, kiegészítő szakasz - 4 óra)

Tudnivalók a modul feldolgozásához:

Bevezetés

Ebben a modulban kétszer 2 órás foglalkozáson vesznek részt a tanulók. A modulban teljesítendő feladatsor összekötő szerepet tölt be az anyaggyűjtés és az anyag feldolgozása között. A pótlások, kiegészítések még anyaggyűjtésként írhatók le, a válogatás, tömörítő (elő)rendezés, előkészítés azonban már a feldolgozás jegyeit is magán viseli. Hiszen a válogatás egyben minősítés, értékelés is, ami itt és ekkor kihull a rostán, az – ha nem is dobják még el a csoportok – nagy valószínűséggel nem lesz már a programzáró bemutató része.

Az alábbi részfeladatokat kell teljesíteniük a tanulóknak a rendelkezésre álló időben:

Az első két órában

- először tematikusan és technikai szempontból (hordozók szerint!) is válogatva rendszerezik, csoportosítják a gyűjtött anyagokat (dokumentumokat, információkat, adatokat.)
- ezután megállapítják a hiányokat, megfogalmazzák a saját prezentációs készletük pótlási szükségletét.
- közben folyamatosan válogatják ki azokat az adatokat, információkat, amelyeket – tematikus megfontolásból – átadásra szánnak valamely másik csoportnak.
- végül közös börsét tartanak, amelynek során kicserélik a számukra fölöslegesnek bizonyult, valamely másik csoport számára azonban relevánsnak ígérkező „nyersanyagot”.

A második két órában

- először a terepen történik meg a kiegészítés, hiánypótlás
- utána a műhelyben következik a pótolta anyag utókezelés utáni elhelyezése a már rendszerezett adat-, információállományban

A modul elvégzése után a tanuló:

- önálló alkalmazás szintjén ismeri a közös tartalmú, de különböző típusú elektronikus dokumentumok prezentációs célra történő kiválogatásának munkamenetét, tartalmi, formai elemzésük eljárásait
- önálló alkalmazás szintjén ismeri az elektronikus hang- és/vagy képrögzítő eszközökkel rögzített fájlok, dokumentumok kezelését, felhasználásuk informatikai hátterét, előírásait
- önálló alkalmazás szintjén ismeri az elektronikus dokumentumok egyedi azonosítási, illetve hivatkozási kritériumait

A tanulási feladatokhoz tartozó rész célkitűzések

A tanuló a tanulási feladatok elvégzése után képes lesz:

- elektronikus hang- és/vagy képrögzítő eszközökkel rögzített fájlok, dokumentumok áttöltésére számítógépre
- számítógépen rögzített különböző típusú dokumentumoknak meghatározott tartalmi szempontok szerinti csoportosítására, rendezésére
- elektronikus dokumentumok rendezett halmazán belül az egyes dokumentumok egyedi azonosítására, a hivatkozási kritériumok alkalmazására

IV.3.1. Tanulási feladat -

IV.3.1.1. A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása

A program aktuális munkafolyamatait nagyobb részt ismét együtt, egy időben és egy helyen végzi a teljes közösség, a számukra elkülönített és felszerelt (könyvtári, szaktantermi) munkatérben, műhelyben. Ebben a fázisban újból kételemű lesz a kooperatív munkavégzés, a már megszokott, csoportokon belüli együttműködésen, közös munkán túl fontos lesz a csoportok közötti együttműködés, a közös prezentáció előkészítésének aktuális munkafázisai, az egyes csoportok által gyűjtött, ám valamely más csoport számára releváns, rész prezentációjához alkalmas dokumentumok, adatok, információk cseréje.

Az első két órában

a) az egyes csoportok tagjai egyenként, dokumentumtípusonként veszik sorra a gyűjtött anyagukat.

A számításba jöhető típusok:

- gyűjtött (kölsön vett) eredeti dokumentumok (kézírásos és nyomtatott szövegek, fotók, hang- és videokazetták, cd-k, dvd-k, jellegzetes tárgyak stb.)
- a gyűjtés során a gyűjtők által konstruált kéziratok szövegek, feljegyzések
- a gyűjtők által digitálisan rögzített interjúk, fotók, hang- és videofelvételek,
- internetről letöltött álló- és mozgóképes, hangos, szöveges dokumentumok, ill. ezek kombinációi
- elküldött és beérkezett e-mail-ek

b) a dokumentumok tartalmi és formai elemzése, értékelése után

- a csoportok tagjai közös, csoporton belüli döntést hoznak arról, esetenként akár vita után, hogy mi legyen az éppen vizsgált dokumentum, fájl stb. sorsa
  1. másolás, reprodukálás rögzítés (word-be írás, szkennelés, számítógépre másolás, fotózás) után visszakerül eredeti, kölcsönadó tulajdonosához
  2. véglegesnek tekinthető állapotában bekerül a saját prezentációjukba
  3. további tisztítás, szerkesztés után kerül be a saját prezentációjukba
  4. felajánlható más csoport számára további felhasználásra, ezért bekerül a közös börze állományába
  5. nincs rá szükség a záró prezentációban, ezért bekerül a program dokumentációs adattárába
  6. valamely (tartalmi vagy technikai) hibája, hiányossága okán bármely további felhasználásra alkalmatlan, ezért lomtárba kerül
- word-be rögzítik – az elsődlegesen szükséges „nagyjavítások”, makro szerkesztési feladatok elvégzése mellett - valamennyi saját, a prezentációhoz szükségesnek ítélt, konstruált kéziratok szövegüket, feljegyzésüket

- feltöltik a csoport számítógépére valamennyi, a prezentációhoz szükségesnek ítélt, digitálisan rögzített saját élő, vagy szkájp segítségével készült interjúikat, fotóikat, hang- és videofelvételeiket
- ugyancsak feltöltik a csoport számítógépére valamennyi, a prezentációhoz szükségesnek ítélt, másodlagosan digitalizált (word-be rögzített, szkennelt, másolásra átvett) dokumentumukat
- mindezeket egy, közös könyvtárba rendezik az internetről letöltött dokumentumokkal, illetve az elküldött és beérkezett tematikus e-mail másolatokkal
- egy másik könyvtárban elhelyezik a prezentációban szerepet nem kapó, adattárba szánt dokumentumokat, és lomtárba teszik a hibás, további felhasználásra alkalmatlanokat

c) ezt a munkaszakaszt a szabad dokumentumok börszéje zárja. A csoportok egymás után, lehetőleg projektoros kivetítéssel mutatják be (egészüketben vagy egy-egy részletében) azokat a dokumentumokat, fájlokat, amelyeket a saját rész prezentációjukban nem kívánnak fölhasználni, viszont feltételezik, hogy valamely másik csoport igényt tart rájuk. A szemlét az így kiválasztott dokumentumok cseréje, illetve a fenti módszer szerinti beillesztése követi. A visszamaradt dokumentumok a fölajánló csoport adattárába kerülnek.

A második két órában

- a) a csoportok a saját prezentációs bázisuk áttekintésével folytatják munkájukat. Először tartalmi elemzéssel vizsgálják, és megállapítják az esetleges hiányokat, a pótlólag elkészítendő interjúk, beszerzendő dokumentumok körét.
- b) ezt követően ismét párokba szerveződve, elosztják egymás között a pótlólagos interjúkészítés, e-mailezés, szkájpolás, hagyományos dokumentumok beszerzésének feladatait.
- c) a párok terepmunkát végezve gyűjtik be a prezentációjukhoz hiányzó dokumentumokat, adatokat, információkat.
- d) a záró szakaszban – a szükséges korrekciók, kiegészítések után – beillesztik prezentációs bázisukba a pótlólag begyűjtött dokumentumokat

A rögzítés folyamatát, a csoportok prezentációs dokumentumbázisának kialakítását végigkíséri a hitelesítés, a bibliográfiai adatok rögzítése. Minden dokumentum címet kap, föl kell tüntetni a szerzőt, készítőt, átvétel esetén az átadó tulajdonos személyt, szervezetet, internetes forrás esetén a netes hivatkozást, szabványos elektronikus forrásjelölést, e-mail esetén a feladó és a címzett alapvető adatait (név, foglalkozás, hely, e-mail cím). Ugyancsak jelölni kell a fotókon szereplő személyek alap adatait, illetve a hangzó és mozgóképes dokumentumok szereplőit, a prezentáció hitelességéhez szükséges adataikkal.

A csoportok munkáját jelenlétével, odafigyelésével, a tanulók kérésére, vagy saját elhatározása alapján történő közbeavatkozásával, javaslataival végig segíti (elsősorban tartalmi problémák esetén) a könyvtárostanár, (elsősorban technikai, informatikai problémák fölmerülésekor) az informatikus szaktanár, (elsősorban az A/ csoportot) a történelem szaktanár.

IV.3.2. Értékelés, önértékelés

1. Belső értékelés: a csoportok tagjainak szóbeli önértékelése a foglalkozások végén
2. Belső értékelés: a csoportok vezetői szóban értékelik a tagok teljesítményét a foglalkozások végén
3. Külső, komplex értékelés: a segítő tanárok és a programvezető könyvtárostanárr szóban értékelik a csoportvezetők és a csoportok teljesítményét a modul lezárásakor

IV.4. Modul: Alkotóház (kidolgozó szakasz - 8 óra)

Tudnivalók a modul feldolgozásához:

Bevezetés

Ebben a modulban valamennyi csoport egy térben dolgozik a közös műhelyükben. A tanulók elkészítik a munkájuk eredményét bemutató prezentációjukat. A prezentáció változatai:

- Kiállítás tablókön, tárlókban (tárgyak, dokumentumok, fotók, plakátok, poszterek stb.)
- nyomtatott újság
- multimédiás diavetítés
- power point
- az előzőek különböző kombinációi

A csapat még az első, felkészülési szakaszban eldöntötte, hogy melyik prezentáció(ka)t választja projektmunkája teljesítésének bemutatására. Döntésük természetesen végigkísérte az egész munkájukat. Így például, ha kiállítást terveznek, nagyobb hangsúlyt kap a kiállítási tárgyként (is) számításba vehető tárgyak, fotók, dokumentumok gyűjtése, kölcsön vétele, illetve megnő a szerepük az intenzívebb esztétikai érzékkel rendelkező tanulóknak. Ha hagyományos, nyomtatott újságot (is) kívánnak készíteni, a jól fogalmazó tanulók szerepe kerül előtérbe, hiszen itt viszonylag hosszabb szövegek megalkotására is szükség lesz. Ha a multimédiás diavetítés, vagy a power point készítése (is) szerepel az előzetes tervben, akkor az informatikában jártasabb tanulóké lesz a fő szerep ebben a szakaszban.

A modul elvégzése után a tanuló:

- önálló alkalmazás szintjén ismeri a különböző típusú, de tartalmilag egymással összetartozó dokumentumok prezentációba szervezésének folyamatát
- ismeri a közösségi, csoportos projektmunkát záró prezentáció készítésének munkamenetét, s a munkafolyamat egyes szakaszain belüli feladatokat
- felismerés szintjén ismeri a különböző típusú prezentációs formációkat (nyomtatott újság, kiállítás, multimédia, power point)

A tanulási feladatokhoz tartozó rész célkitűzések

A tanuló a tanulási feladatok elvégzése után képes lesz:

- különböző típusú digitális dokumentumok formázására, meghatározott szempontok szerinti megszerkesztésére
- különböző típusú digitális dokumentumoknak valamely közös rendező elv alapján történő prezentációba szervezésére
- különböző prezentációs formációk (nyomtatott újság, kiállítás, multimédia, power point) kollektív munkában történő megtervezésére és összeállítására

IV.4.1. Tanulási feladat

IV.4.1.1. A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása

A modulban rendelkezésre álló 8 órát négy szakaszra célszerű osztani. Az első szakasz időtartama kb. egy óra. Ez az egyes csoportok önálló munkájával indul, majd a teljes csapat közös munkájával zárul.

Az első félóránban a csoportok áttekintik a rendelkezésükre álló dokumentumokat, és aszerint sorolják be azokat, hogy elsődlegesen melyik prezentációs formában (kiállítás ~ újság ~ multimédia/power point) hasznosíthatók. Ezután mintegy rangsorolják a dokumentumokat a rendelkezésükre álló tér (kiállítás!), lapfelület (újság) idő (multimédia/power point) szempontjából. Végül megbeszélik a saját rész prezentációjuk koncepcióját, tartalmi vázlatát.

A második félóránban a teljes közösség előtt, a programvezető könyvtárostánár által irányított munkamegbeszélésen számolnak be a csoportvezetők a gyűjtő munkájuk eredményéről, a rendelkezésükre álló dokumentumokról, valamint a prezentációs felhasználási lehetőségek szerinti sorrendjükéről, illetve a saját rész prezentációjuk koncepciójáról.

Ezt a megbeszélést előzetes véleménycsere, vita zárja a rész prezentációkból összeálló teljes tartalmi vázlatról, illetve a teljes prezentációnak az előzőekből kibontható, közös üzenetéről.

A modul második szakasza mintegy két óra időtartamú lesz. Ebben a szakaszban a csoportokban folyik a zömmel egyéni, illetve páros munka.

A feladat a prezentációba szánt valamennyi dokumentum készre szerkesztése. További feladatként kiegészítő információkkal (pl. magyarázó megjegyzések, feliratok) látják el az egyes dokumentumokat.

A modul harmadik szakasza ismét két órás időtartamú. Továbbra is külön, önállóan dolgoznak a csoportok.

Itt a feladat kitüntetetten a megszerkesztett dokumentumok beszerkesztése, beépítése lesz a rész prezentációkba.

E munkafázis első üteme a rész prezentáció koncepciójának véglegesítése. A tagok a csoportvezető irányításával megtervezik a tartalmi szerkezetet, főcímet és részcímetek, bevezető, összekötő és záró szövegeket fogalmazznak meg, vagyis összességében elkészítik a prezentációjuk tartalmi anyagát.

A második ütemben a prezentációjuk látványtervét, befogadó hátterét készítik el, végül a tartalmat hordozó dokumentumokat mintegy a helyükre illesztik a látványtervben, vagyis megalkotják a rész prezentációt.

A harmadik ütemben megbeszélik, hogy a csoport tagjai közül hányan, milyen szerepet vállaljanak a prezentáció bemutatásakor. Ez a narrátori, kommentátori szerep kiterjedhet akár a csoport valamennyi tagjára, de az is előfordulhat, hogy csak egyetlen tag tölt be szóvivői, tárlatvezetői szerepet. Ez a munkamegosztás az egyéni adottságok függvénye (is) lehet.

A modul negyedik, záró szakasza egy órás. Ebben megint a teljes csapat közös munkája zajlik. Először a négy csoportvezető irányításával megtörténik a rész prezentációk összeszerkesztése, a főcím véglegesítése, az esetleg szükséges összekötő szövegek elkészítése.

Ezután a programvezető könyvtárostanárral irányításával az egész közösség még egyszer áttekinti a kész prezentációt, megbeszélik a bemutató menetét, programját, vezető szóvivőt választanak maguk közül a bemutatóra, véglegesítik az egyes tagok szerepét a bemutaton.

Végül röviden értékelik a program megvalósításában nyújtott teljesítményüket.

IV.4.2. Értékelés, önértékelés

Szakaszos, modulzáró – modulok egészére vonatkozó (szóbeli ~ csoportokon belüli közös; külső – vezető- és segítő tanárok)

1. Belső értékelés:

- folyamatos, egyéni, szóbeli: egy-egy részfeladat teljesítése után részfeladatokra vonatkozó (a tanulók értékelik saját munkájukat)

- a megszerkesztési és a beszerkesztési szakasz végén a csoportvezető szóban értékeli a csoport tagjainak munkáját és a csoport együttes teljesítményét

2. Külső értékelés:

- a modul végén előbb a csoportvezetők értékelik szóban a másik három csoport rész prezentációját
- ezután a programvezető könyvtárostánár értékeli szóban a tanulóközösségnek a prezentáció elkészítésében nyújtott teljesítményét

IV.5. Modul: Pódium (bemutató, értékelő szakasz: prezentáció - 2 óra)

Tudnivalók a modul feldolgozásához:

Bevezetés

A program záró moduljának első szakaszában, mintegy háromnegyed órában, a tanulói közösség összegezve tárja a helyi nyilvánosság képviselői elé a munkája legfontosabb produktumait, miközben prezentációba szervezve mutatja be azokat.

A modul második szakaszában, ugyancsak mintegy háromnegyed órában, a bemutató meghívott vendégei és a tanulói közösség tagjai közös záró, értékelő beszélgetésen vesznek részt. A beszélgetés közben a tanulók összegzik a programjuk tanulságait és az üzenetüket, elmondják élményeiket, tapasztalataikat, kifejtik véleményüket, aktívan részt vesznek az esetleg kialakuló vitában.

A modul harmadik, záró szakaszában a tanulói közösség munkáját értékelik a segítő tanárok, a bemutatóra meghívott vendégek képviselői (egy-két fővel!), végül a programvezető könyvtárostánár értékelését hallgatják meg a tanulók. Ennek a félórás értékelő szakasznak az utolsó néhány percét a tanulók visszajelzései zárhatják az elhangzott értékelésekre.

A modul elvégzése után a tanuló:

- Önálló alkalmazás szintjén ismeri valamely közösségi rendezvény (pl. kiállítás, bemutató, vitafórum) házigazdai szerepfeladatait, viselkedési normáit
- Önálló alkalmazás szintjén ismeri egyes társas, verbális kommunikációs helyzetek (bemutató kiselőadás, közös tematikus beszélgetés, többszereplős vitafórum) szabályait, kritériumait

A tanulási feladatokhoz tartozó rész célkitűzések

A tanuló a tanulási feladatok elvégzése után képes lesz:

- különböző prezentációs formációk (nyomtatott újság, kiállítás, multimédia, power point) egészének egyéni, vagy valamely részének közös, megosztott bemutatására
- ismert tárgyról szervezett csoportos beszélgetésben, vitában aktív szerepvállalásra
- a munkájáról, teljesítményéről szóló értékelés, bírálat értő befogadására, illetve az értékelés, bírálat tartalmát érintő kulturált diskurzusra, vitára

IV.5.1. Tanulási feladat -

IV.5.1.1. A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása

1. A két órás záró modul első szakaszában kerül sor a program teljesítése során az előző szakaszban összeállított prezentáció bemutatására. Ha a bemutatónak része a kiállítás is, akkor lehetőleg abban a térben kell megszervezni az egész modul programját, amelyben a kiállítást megrendezték a tanulók.

A mintegy háromnegyed órás időkeret, a prezentáció bemutatásához szükséges időtől függően, rugalmasan tagolható. Ha a bemutató újság + kiállítás kombinációjú, akkor a kiállítás bejáratánál, előtérben fogadják a tanulók a vendégeket, miközben néhányan közülük afféle alkalmi rikkancsként „terjesztik” az újságot a vendégek közt. Így, miközben a vendégek gyülekeznek, a már megérkezettek lapozgathatják az újságot.

A gyülekezés befejeztével a tanulók közül előzetesen választott szóvivők egymást váltva mondjanak előbb rövid bevezetőt, amelyben tömören fogalmazzák meg a program vállalt célkitűzéseit, majd ugyancsak tömören, vázlatosan ismertessék a program menetét, végül sorolják föl a produktumokat. A gyülekezés, az újság terjesztése és a „hivatalos” megnyitó összesen legfeljebb tíz-tizenöt percet vegyen igénybe.

A bevezetőt követően a megbeszélte rendben mutassák be a kiállítás anyagát. Ekkor lehetőleg minden csoport képviseltesse magát egy-két szóvivővel, akik csoportonként három-négy percen tartsák meg a csoportok anyagának tárlatvezetését.

Az első szakasz zárásaként mintegy tíz-tizenöt percet biztosítsunk a vendégeknek a kiállítás látványainak alaposabb megismerésére, az újság tartalmának befogadására, illetve kötetlen társalgásra, interperszonális vagy kiscsoportos megbeszélésekre a vendégek és a tanulói közösség tagjai között a kiállításon látottakról, tapasztaltakról.

Ha kiállítás helyett a multimédiás vagy power pointos bemutatót választotta a tanulói közösség, akkor lehetőleg valamilyen, mind a tanulók, mind a meghívott vendégek számára ismerős, nyilvános közösségi térben kell megtartani azt.

Ha a bemutató újság + multimédia/power point kombinációjú, akkor a modul első szakaszában a bemutató és az utána következő beszélgetés céljából szolgáló helyiség bejáratánál fogadják a tanulók a vendégeket, és hasonló módon folyjon az újság terjesztése. Ez a szakasz legfeljebb öt-tíz percet vehet igénybe.

Ebben a kombinációban a gyülekezés befejeztével következik a prezentáció vetítése. A vetítés megkezdésekor, illetve a nyitó képek bemutatása közben hangozzon el a rövid bevezető, amelyben a tanulók közül előzetesen választott szóvivők ismertessék a program célkitűzéseit, menetét és produktumait. Mindezek jelenjenek meg vázaltszerűen a vetített prezentáció bevezető képeiként is. A nyitó képeket kövessék a vetített prezentációban az egyes csoportok anyagai, amelyeket a csoport szóvivői kommentáljanak. Ez a szakasz huszonöt-harminc percet vegyen igénybe legfeljebb.

A szakasz zárásaként – hasonlóan az előző kombinációhoz - adjunk lehetőséget a vendégeknek az újság tartalmának befogadására, illetve kötetlen társalgásra, interperszonális vagy kiscsoportos megbeszélésekre a vendégek és a tanulói közösség tagjai között a látottakról, tapasztaltakról.

2. A modul második szakaszában kerül sor arra a záró, összegző-értékelő beszélgetésre, amely a program céljait illetően, tartalmában talán a legfontosabb része, mondhatni a „lelke” a programnak. Hiszen ez a puding próbája, ebben a mintegy háromnegyed órában derül ki, hogy milyen hatásfokkal sikerült befogadniuk a tanulóknak a program célkitűzéseit, saját igényükként megjeleníteni a törekvést a célok teljesítésére, végül megfogalmazni a program üzeneteit, érvényesíteni a szándékolt hatást.

Célszerű éppen ezért, hogy az itt sorra kerülő összegző-értékelő beszélgetést – egyenrangú partnerként! – közösen vezesse a tanulók által választott, leginkább rátermett szóvivő, valamint a programvezető (könyvtárostanárr), vagy az általa fölkért (lehetőleg történelem szakos) segítő tanár.

A beszélgetés során a tanulók élő szóban is a megjelentek elé tárják a munkájuk közben a program témájával kapcsolatban szerzett tapasztalataikat, megfogalmazzák kialakult véleményüket. Amennyiben vita is támad a beszélgetés résztvevői között, a vitát mindenképpen a programot képviselő tanár vezesse, ekkor a korábbi beszélgetésvezető tanuló természetesen csatlakozik a vitapartner tanulói közösséghez.

A beszélgetés végén, a tárgyban illetékes személyek és szervezetek számára kiemelten megismétlik a tanulók a programjuk néhány pontba foglalt tanulságait, illetve az e tanulságok alapján megfogalmazott, cselekvésre, jobbításra ösztönző üzenetüket.

3. A modul harmadik, záró szakasza az értékelések félórása. Itt és most a meghívott vendégek és a program teljesítését segítő tanárok összegző értékeléses már nem személyekre, vagy csoportokra bontva hangzik el, továbbá nem tér ki részletezően az egyes modulokra.

A cél az egész tanulói közösség egész munkájának átfogó, összegző értékelése, és csak ezen belül, ám az elmondottak szerves részeként, a prezentáció és a beszélgetés komplex minősítése. Előbb sorra mondják el összegző véleményüket a vendégek és a tanárok, utoljára pedig a programvezető könyvtárostanárr szól.

Fontos eleme ennek a félórás értékelő szakasznak az utolsó néhány perc, amikor ismét a tanulók szólhatnak meg. Ekkor azonban már nem saját munkájuk teljesítésének az önértékelő minősítésével foglalkoznak, hanem a különböző külső értékelésekre reflektálnak, az elhangzott javaslatokat próbálják feldolgozni, s mintegy szervesítve integrálni abba az egyéni és közösségi önképbe, amely a maguk teljesítményéről az előző modul végére kialakult, megfogalmazódott és elhangzott a részükről. Fontos ez a néhány perc azért is, mert eközben gyakorolhatják a tanulók a kulturált reagálást, visszacsatolást a munkájukat, teljesítményüket minősítő kritikai véleményekre.

A tanulók válaszreakciói után végül a modul „nyitottá válik”, a résztvevők kötetlen beszélgetésével, élményeik megosztásával, egyfajta „programzáró bulival” fejeződik be – túl a modul (és a program) szabott időkorlátain.

IV.5.2. Értékelés, önértékelés

1. Külső értékelés:

- vendégek> komplex, szóbeli (írásban is rögzítve!) – a program egészéről
- segítő tanárok> komplex, írásbeli (szóban is elhangzó!) – a program egészéről
- programvezető könyvtárostanárr> komplex, írásbeli (szóban is elhangzó!) – a program egészéről

2. Belső értékelés:

- tanulói közösség> komplex, szóbeli (írásban is rögzítve!) – visszajelzések az elhangzott külső értékelésekre
-
- (az elhangzott értékeléseket video- vagy audio hangfelvétel rögzíti, majd az utólagos leírást követően csatolandók a program dokumentációjához

V. ÖSSZEGZŐ ÉRTÉKELÉS

Feladat:

A programösszegző értékelésre az V., záró modul utolsó szakaszában kerül sor, a prezentációt követően, a már részletezett három nézőpontból, három fázisban.

A projektet teljesítő tanulói közösség összegző önértékelésének természetesen nemcsak az eredményt, a „végtermék” minősítését kell tartalmaznia, hanem a megtett útra, a folyamatra is vissza kell tekintenie. (A tanulói értékelés menete tehát „folyamat > eredmény” felépítésű legyen.)

A prezentációra és az értékelésre meghívott vendégek minden szempontból a projekten kívül álló, a felnőtt környezettől származó értékelést fogalmazzák meg. Ennek formális változatával először találkoznak a tanulók a program teljesítése során.

Végül a programban közreműködő pedagógus közösség feladata az egész program záró értékelése.

Tevékenységi forma, módszerek:

A meghívottak egyrészt csak érintőlegesen, egy-egy kapcsolati alkalom, interjú, adatkérés erejéig ismerik a tanulók munka közbeni teljesítményét, másrészt a programban feldolgozott, és a prezentációban megjelenített tartalommal személyes viszonyban vannak, vagy mint az érintett cigány kisebbség tagjai, választott vezetői, vagy a helyi többségi közösség olyan

képviselőiként, akiket munkájuk vagy megbízatásuk tartja rendszeres kapcsolatban a kisebbség tagjaival.

Az ő értékelő attitűdjük részleges, amennyiben kitüntetetten a „végtermékre”, a prezentációra terjed ki, ugyanakkor egyszerre tárgyilagos, mint a munkafolyamatokon kívül állóké, és személyes, mint a tartalommal kapcsolatban állóké, esetenként szereplőké. Ez a személyesség generálhat egy faja összetettséget, olykor ellentmondásosságot az egyes értékelő vélemények között.

A tanulók reflektív módon reagálhatnak - egyéneként, a csoportjuk vagy az egész tanulói közösség képviseletében - azokra a külső értékelő megállapításokra, amelyeket a prezentációt megtekintő, meghívott vendégek a prezentáció során látottakkal, hallottakkal kapcsolatban fogalmaztak meg.

Az eddig vázoltak alapján az értékelők és az értékelték csoportjai közötti viszony lehet annyira összetett, és annyira ellentmondásos is, hogy mindez olyan mérvű értelmezési problémákat okozzon a tanulók részéről a recepcióban, amely megnehezítheti az adaptív, kellően árnyalt reagálásukat. Erre tehát fel kell készíteni őket, még az előző, negyedik modulzáró szakaszban, a prezentáció elkészítésével párhuzamosan.

Fontos módszertani feladat a projektzáró, értékelő fórum részleges és teljes archiválása, dokumentálhatóságának biztosítása. Ehhez meg kell teremteni az elhangzottak lényegkiemelő, írásos rögzítését (pl. a csoportokból kiválasztott egy-egy tanuló, illetve a szervező pedagógusok közül fölkért egyik kolléga „íródeák szerepe révén.)

Ha erre mód van, szervezzük meg a dokumentáló fotózást, a hangrögzítést, illetve ha vannak ilyenek, vonjuk be az iskolai és/vagy települési médiumok (sajtó, rádió, televízió) képviselőit a tényrögzítés, archiválás feladatába.

Elvárt eredmények:

Az elvárt eredményeket mérlegelve esetünkben az optimális mérték és minőség tulajdonképpen annyiban realizálódik, amennyiben

- a) a projekt indulása előtt megfogalmazott, kitűzött célrendszer szövegében, a „legyenek képesek” grammatikai formációt a projekt befejeztével egyértelműen leváltja a segédige nélküli „képesek” kifejezés
- b) az előbbi kritériumhoz hasonlóan, az elsajátítandó kompetenciák listájában a felszólító módú alakok helyén (ismerje..., legyen tájékozott..., legyen képes) ugyancsak egyértelműen a kijelentő módú alakok az érvényesek.

Mindezek, kissé gyakorlatiasabbra „lefordítva”, így értendők:

- a programban részt vevő 13-15 éves, 7-9. évfolyamú, hátrányos helyzetű, eltérő képességekkel rendelkező tanulók képesek – kooperatív csoportmunka révén – az adott

településen élő cigányság múltjáról, jelen helyzetéről és jövőbeli esélyeiről komplex(nem tantárgyhoz kötött) adatok, információk ismeretek több forrásból történő szerzésére, a szerzett ismeretek rendszerezésére, a rendszerezett ismeretek segítségével a témáról releváns összefüggések, s az ezekből kibontható tudásanyag feltárására megfogalmazására, azok rendszerbe szervezésére, önálló vélemény kialakítására, továbbá ennek árnyalt, pontos megfogalmazására, szóbeli, írásbeli illetve elektronikus megjelenítésére, előadására, bemutatására.

- a kooperatív projekt munka „végtermékeként” képesek az abban érdekeltek, illetve a döntési helyzetben lévők számára javaslatok megfogalmazására a cigányság helyzetének javítása érdekében
- az elsajátított képességek, készségek révén képesek az adott településen élő más kisebbségi népcsoport(ok)/ több forrású megismerésére, a szerzett ismeretek adekvát endszerezésére, prezentálására
- a program teljesítése elősegítette a tanulók strukturáltabb gondolkodásának formálását, fejlesztette adaptív képességüket, kreativitásukat, kommunikációs és szociális kompetenciájukat, erősítette törekvésüket az élethosszig tartó tanulásra, önfejlesztésre, valamint a konstruktív, közösség orientált, etikus, értékkelvű életvitelre.

Továbbá a tanulók:

- megnevezés szintjén ismerik a lakóhelyükön élő cigányság (kisebbség) országos és helyi történetének legfontosabb tényeit, adatait
- felismerés szintjén tájékozottak a forrásaik egy részét magába foglaló könyvtárban, a könyvtár hagyományos és nem hagyományos információs apparátusainak, eszközeinek elérésében
- önálló alkalmazás szintjén képesek a választott tartalom feltárásához szükséges információs eszközök használatára, a hagyományos és nem hagyományos (audiovizuális, elektronikus) információs források felkutatására, kezelésére, a szerzett információk értékelő válogatására és rendszerezésére
- képesek az elért szövegek értő olvasására, az adatok, információk dekódolására, a dekódolt (feltárt) információk kritikus, értékelő válogatására, elemzésére, az értelmezett szövegekre alapozó, önálló vélemény kialakítására
- képesek a téma egy általuk választott részterületére vonatkozó önálló és csoportos kutató- és alkotómunkára, a kooperatív feladatteljesítésre, önellenőrzésre és értékelésre, a program tartalmának leginkább megfelelő prezentáció(k) kiválasztására, illetve annak csoportmunkában történő elkészítésére, bemutatására
- önálló alkalmazás szintjén képesek a program teljesítése során gyakorolt speciális tömegkommunikációs szerepek és helyzetek (beszélgetés, interjú, riport stb. készítés) teljesítésére, megoldására, illetve az ezek során alkalmazandó etikus magatartásra, adekvát viselkedéskultúrára

Ebben a pedagógiai megközelítésű értelmezésben a programzáró prezentáció minősége valójában másodlagos jelentőségű. A prezentáció itt, ha úgy tetszik eszköz, amely dokumentálni hivatott a valós projektcélok megvalósulásához vezető, olykor fáradtságos, feszültségekkel, buktatókkal teli csapatmunka-folyamat során a résztvevőkben kialakult, továbbfejlődött, tovább erősödött kompetenciák rendszerét.

I. FÜGGELÉK: FELHASZNÁLT NYOMTATOTT ÉS DIGITÁLIS ANYAGOK, ADATBÁZISOK, LINKEK

Néhány fontosabb szakmunka bibliográfiai adatai:

Aki a téma pedagógiai irodalma, s ezen belül akár a projektmódszer, akár a cigánypedagógia iránt mélyebben érdekelődik, eredményesen tájékozódhat az OPKM online katalógusában. <http://login.opkm.hu/pages/modules/opac/opac.php?fn=sfr&mf=39930>

Különösen gazdag, mind elméleti, mind pedig gyakorlati megközelítésben, a különböző folyóiratokban közölt cikkek, tanulmányok bibliográfiai anyaga. Ezen a téren, élen jár az *Iskolakultúra* című pedagógiai folyóirat, ahol rendszeresen visszatérő téma a cigány gyermekek iskolai helyzete, valamint az *Educatio*, amely 1999-ben tematikus számot szentelt (Forray R. Katalin szerkesztésében) a témának.

A szerzők közül témánk szempontjából figyelemre méltóan fontos a Forray R. Katalin, Hegedűs T. András szerzőpáros (együtt vagy önállóan) publikált munkáinak jegyzéke, de több publikációval jelen van Choli Daróczi József, Csillei Béla, Kemény István és többen mások is. A jelentősebb kiadók közül az Osiris adott ki az elmúlt egy-másfél évtizedben több, a cigánysággal foglalkozó szakmunkát.

Irodalomjegyzék:

- **Andor Mihály szerk.: Romák és oktatás.**
Pécs: Iskolakultúra, 2001. (Iskolakultúra Könyvek 8.)
- **Dupcsik Csaba: A magyarországi cigányság története,**
Bp., Osiris Kiadó, 2009
- **Forray R. Katalin (szerk.): Ciganológia – romológia.**
Bp.-Pécs, Dialóg Campus, 2000
- **Fraser, Angus: A cigányok.**
Bp., Osiris Kiadó, 1996
- **Glatz Ferenc (szerk.): A cigányok Magyarországon. (Magyarország az ezredfordulón)**
Bp., Akadémiai Kiadó, 1999.
- **Havas Gábor – Kemény István – Liskó Ilona: Cigány gyerekek az általános iskolában.**
Bp., Oktatókutató Intézet, Új Mandátum Kiadó, 2002 /MEK!/
• **Hortobágyi Katalin: Projekt kézikönyv.**

Bp., Iskolafejlesztési Alapítvány, 1991. (Jav., bőv. kiadás: 2002)

- **Kemény István (szerk.): A magyarországi romák (Változó Világ Többnyelvű Könyvtár),**
Győr, 2000
- **Ligeti György: Cigány népismereti tankönyv a 7-12. osztály számára.**
Bp., Konsept-H Könyvkiadó, 2004. (2. kiad.)
- **M. Nádasi Mária: Projektoktatás : Elmélet és gyakorlat.**
Bp., Gondolat K. Kör : ELTE BTK Neveléstud. Int., 2003.
- **Nagy Attila, Péterfi Rita szerk.: A feladatra készülni kell: A cigányság kulturális beilleszkedése és a közkönyvtár.**
Bp., OSZK – Gondolat K., 2004. /MEK!/
• **Nagy Attila, Péterfi Rita szerk.: Hídszerepek: Cigány integrációs kérdések.**
Bp., OSZK – Gondolat K., 2008. /MEK!/
• **Németh Ilona szerk.: Tanári kézikönyv a cigány fiatalok szocializációjáról**
Bp., Nemzeti Szakképzési Intézet, 1994
- **Romano Rácz Sándor: Cigány sor,**
Osiris Kiadó, 2008
- **Szegő László (szerk.) Cigányok – honnét jöttek? Merre tartanak? – Kozmosz Könyvkiadó,**
Bp., 1983
- **Takács Géza: Kiútkeresők,**
Bp., Osiris Kiadó, 2009

Kisebb tanulmányok, cikkek:

- **Arató Ferenc – Varga Aranka: A kooperatív hálózat működése.**
= n: Gypsy Studies-Cigány Tanulmányok, PTE BTK NTI, Pécs, 2005.
- **Babusik Ferenc: Roma gyerekeket képző általános iskolák speciális kínálata**
= Új Pedagógiai Szemle, 2001/2.,
- **Borosné Jakab Edit: Tanítható-e az újságírás?**
= Inspiráció. 2000/2. sz., - 28-31.p.
- **Buina Eleonóra, Tóth Mónika: A projekt módszer alkalmazása a helyi táj megismerésében**
= Módszertani közlemények 2005/3. sz., 106-109.p.
- **Kemény István: A romák és az iskola.**

= Educatio, 1996/1. sz.,

- **Liskó Ilona, Cigány tanulók a középfokú oktatásban**
= Új Pedagógiai Szemle, 2002. november, 17–40. old.
- **Radnóti Katalin: A projekt módszer alkalmazási lehetőségei hátrányos helyzetű/roma tanulók integrált nevelésében**
= Buda András, Kiss Endre szerk.: Interdiszciplináris pedagógia és az oktatás finanszírozása: A IV. Kiss Árpád emlékkonferencia előadásai. Debrecen: Kiss Á. Archívum Kvt., DE Neveléstudományi Tansz., 2006. - 370-380. p.
- **Réger Zita: Cigányosztály, „vegyes osztály” – a tények tükrében.**
= Valóság 1978./8. 77–89. p.
- **Vekardi József: Nemzetiség vagy életforma?**
= Forrás 1984/3. sz.

Elektronikus források:

- www.cigany.lap.hu > roma oldalak
- www.romalap.hu (regionális, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei oldal)
- www.ciganyzene.lap.hu
- www.romaweb.hu
- A „wiki-család” tagjai pl.: Romák, Magyar cigányok Cigány népcsoportok Cigány nyelv stb.